

پیش سیرت

نه حکامی

حج و عمره

له روانگهی مه زه بی ئیمای شافعییه وه

داتراوی

حاجی ماموستا مه لا نه حمه د رۆسته می

ناماده کردنی

مه لاره فیتا رۆسته می

بندا چونه دهی

مونیین رۆسته می

مفتدی اقرا الشقافی

www.ablamontada.com

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

ئەحكامى ھەج و عومرە

دانراوى:

حاجى مامۇستا مەلا ئەھمەد رۇستەمى
مودەپرېسى پېشووى مەدرەسەى ئىمامى شافىئى
گوندى «دەگاشىخان» ناوچەى مەريوان

پىچوونەوھى «مۇمن» رۇستەمى

ناسنامه‌ی کتیب:

ناوی کتیب: نه حکامی جهج و عومره

دانروای: حاجی ماموستا نه حمه‌دی پوسته‌می

ژماره‌ی چاپ کراو: ۲۰۰۰ دانه

ژماره‌ی لاپه‌ره و قه‌واره: ۱۴۴ لاپه‌ره‌ی گیرفانی

نافر و شریّت، له ریّی خوادا بلاو نه کریته‌وه.

ئەم ڪٿبە:

لەسەر ئەركى بەرپۆز و خیرخواز و خواناس،
جەنابى حەجى «نامىق دەهیش» كۆپى مەرحوومى
حاجى «عەلى» خەلكى گوندى «وەيسە»، دانىشتووى
شارى مەريوان، لە چاپ دراو و بە خوڤايسى لەناو
خوینەواراندا بـلاو ئەكرێتەو. لە خواى گەورە
ئەپارێمەو كە سەربەرز و سەرفەراز و بەختەوهرى بكا
و لە ژێر ئالای گەورەى پێغەمبەرى خوادا «زیندوو
بكرێتەو» و لە گەل چاكانا حەشر بكرى و بە لىقاي زاتى
حەق بگەيىت و وینەيان بۆ خزمەتى ئىسلام و
موسولمانان زیاتر بكات.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

به ناوی خوای گه وره و میهره بان

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي فَرَضَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ عَلَى الْإِنْسِ
وَالْجِنِّ وَقَالَ: ﴿وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ﴾ ١، ﴿وَأَذِّنْ
فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ
مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ﴾ ٢، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى مَنْ أَرْسَلَهُ
وَجَعَلَهُ خَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَخَيْرَ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَ
أَصْحَابِهِ وَأُمَّتِهِ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ

پېيشە كى

سەفەر و باروبنە پېچانەوہ بۆ زیارەتى مالى خوا
 ئاواتى بەرزى ھەر موسولمانىكى بە بیر و باوہرہ، بۆیہ
 ھەر ئیماندارى کہ خوا منەت بنیئە سەرى و ئەم
 سەفەرہى بۆ ئاسان بکا، تى ئە کوڭشى ئەو ماوہیہ کہ
 لەوى ئەمىنئەوہ تەنانەت با بۆ ماوہیہ كى کہمىش بى
 زمانى لە زىکر و وىرد و «تَلْبِيَّه» و دّوعا و پارانەوہ
 نەكەوى؛ بەم بۆنەوہ برايانى موسولمانى ناوچە
 (ئەوانەیان کہ بۆ ئەم سەفەرە موبارەكە بەرى ئەكەون)
 داوايان لى کردم کہ ئەو دّوعا و ئەورادانە ھەر لیرە ھەتا
 ئەوى کہ سوننەت و پىويست و لازمە و ئاوات و
 ئارەزوو و نیاز و زەمزەمەى زمانى حاجى و
 عومرەگوزار بىت لە کتیبە فىقھىیە موعتەبەرەکانا دەر
 بىنم و بۆیان بنووسمەوہ، منیش بە پىويستم زانى کہ
 نامىلکەيەك سووک و سەھل و بچکۆلانە بەلام جامىعى
 ھەموو ئاداب و ئەرکان و واجباتى حەج و عومرە و ئەو

دوۋعا و ئەرئادانە بىت كە لە ئەرئادىس و كىتەبە
 فىقھىيە كانا ھاتوون، بە مىزانى پىيازى ئىمامى شافىعى
 كۆتا و موختەسەر بنووسم تا برايانى موسولمانى
 ھاوزمانم بتوانن ئەر دوعا و ئەرئادانە كە زەمزەمەى
 زمان و دل و دەرروونى حاجيان و عومرە گوزارانە بە
 سەھلى و ئاسانى پچاويان بكەن و بيان خویننەو و بە
 باشى ئەرھكامەكانى حەج و عومرە ببەن بەرپو و
 عومرە و حەجىكى مەپرور و سەعیكى مەشكوریان
 بە نەسب بىت، وە ئىمەش لە دوۋعاى خىريان
 فەرماؤش نەكەن.

حاجيانى بەرپىز و عومرە گوزارانى ئازىز بزانن!
 پەرھبەرى نازدار فەرموویەتى: كەسى بە نىەتى
 حەجكردن یا عومرە كردن لە مالى خوى پرواتە دەرەو و
 بەلام بوى پىك نەكەوى حەج و عومرە بكات و فەوت
 بكات، ئەرەو خواى گەرە ھەرچى سالە حەج و
 عومرە يەكى بو ئەرئادانە. وە ھەر كەس لە مەككە يان

لە مەدینەدا فەوت بکات حسابى لە گەل ناکرى و پى
ئەوترى پرۆبۆ بەهەشت. کەسى حەج بکا زوبان و باقى
ئەندامەکانى بە وتارى ناپەرەوا و کار و بارى زشت و
ناپەسەندەووە ئالوودە نەبن، ئەووە لە تەواوى گوناھان پاک
ئەبیتەووە ھەر وەك ئەو پرۆژەى کە لە دایک بوو.

ئەوانە کە حەج یا عومرە ئەکەن وەفد و نىراو و
ھەلبژاردە و زیارەتکەرى خودان. ئەگەر داواى ھەر
شتىكى لى بکەن پىيان ئەبەخشى، ئەگەر داواى
لى خوشبوون بکەن لىيان خوش ئەبى، وە ئەگەر بۆ ھەر
مەبەستىك لى بپارنەووە موستەجاب ئەبى، وە ئەگەر
داواى شەفاعەت بکەن شەفاعەتە کە یان قوبوول ئەبى.

ئاگادارى! ئەنجامدانى یەك عومرە لە مانگى
رەمەزاندە سەواى یەك حەجى ھەيە، بەلام لە غەیری
رەمەزاندە سى عومرە جا سەواى یەك حەجى ھەيە.

«عبدالله بن عباس» رضی اللہ عنہ وەسیەتى بۆ منالەکانى
کردوووە و پى فەرموون: بە پیادە حەج بکەن چوون بۆ

ھەر ھەنگاویڭ كە حاجى ئەينى ھەوسەد ھەسەنەى
 ھەرەمى بۆ ئەنوسن. پرسىارىيان لى كەرد ھەسەنەى
 ھەرەم چۆنە؟ لە جوابدا ھەرموويان: ھەر ھەسەنەى ھەى
 ھەرەم يەكسەدھەزار ھەسەنەى غەيرى ھەرەمە،
 خولاسە بۆ ھەر ھەنگاوى ھەفتا مليۆن ھەسەنەى بۆ
 ئەنوسن.

و ھەبى كورى مەنبە ﷺ ھەرموويەتى: لە تەوراتا
 نووسراو: خواى گەورە لە رۆژى قىامەتا ھەفتا ھەزار
 مەلايىكە ئەنيرى بۆ خزمەتى «بيت الحرام» كە زنجيرى
 تەلاين بە دەستيانەو ھەيە، دەستووريان پى ئەدرى تا
 بەيت زنجير بكەن و بىھيئن بۆ سەراى مەحشەر،
 ئەوانىش ئىن و زنجيرى ئەكەن و ئەيانەوى رايكىشن بۆ
 سەراى مەحشەر، بەلام بەيت ئەفەرموى: تا خوداى
 گەورە ھىوا و ئاوات و ئارەزووم جى بەجى نەكا و
 رازىم نەكا نايم، جا مەلايىكەيەك لە ئاسمانەو بانگى
 لى ئەكا و پى ئەفەرموى: ھەرچى مەيل و ئارەزووتە

داواى بکه، بەيتيش ئەفەرموئ يارەبى ئەمەوئ ئەوانەى
 کە وان لە دەور و بەرى مندا و ھاوسىي منن عەفوويان
 بکهى و بمکهى بە تەکاكار و شافىعيان، خوداى
 گەورەيش ئەفەرموئ: ئەوا ھەموويان بە خاترى تۆ
 عەفووکەران و بەخشان، جا تەواوى مردووانى شارى
 مەککە بە پرووى سىي و لىباسى ئىحرامەو دەورى مالى
 خودا ئەدەن و تەلبە ئەکەن، ئەمجا مەلايکەيەك
 ئەفەرموئ: ئەي مالى خودا بەرەو سەراى مەحشەر
 بکەوەرە پى، دووبارە مالى خودا ئەفەرموئ: تا
 مەتلەب و ئاوات و ئارەزووم بە تەواوى جى بەجى
 نەکرى و پازى نەکریم ناييم. بەئى مەلايکەيەك لە
 ئاسمانەو ئەفەرموئ: ئەي «بیت الحرام» ھەرچى
 مەيل و ئاوات و مەتلەب و ئارەزووتە لە خواى گەورە
 داواى بکه، جا «بیت الحرام» ئەفەرموئ: يارەبى
 ئەمەوئ کە من بکهى بە شافىعى ئەوانەيش کە تەرکى
 مال و منال و دوستانيان کردووە و لە نزیک و دوورەو

هاتون و تۆزوى بون و زياره تى منيان به عىشق و
 عه لاقه وه كردوه و مه ناسىكى ٲه جيان به ٲه مر و
 فرمانى تۆر ٲا و كردوه. جا خوداى گه و ره ٲه فه رموى:
 ٲهى «بيت الحرام» ٲهوا هه رٲى ٲاره زو ته ٲىت دراو
 تۆم كرد به شافىعى هه موويان و عه فووم كردن، ٲه مجا
 له ٲاسمانه وه مه لائىكه بانگه واز ٲه كا و ٲه فه رموى:
 هه ركه س زياره تى مالّ خواى كردوه با له مه ردوم جيا
 بىته وه، جا ٲه وانه ى كه زياره تى مالّى خوايان كردوه
 له مه ردوم جيا ٲه بنه وه و به ٲه مرى خودا دىن بۆ ده ورى
 مالّى خودا و ده ست ٲه كه ن به ته واف و ته لبىه كردن و
 ٲه مين ٲه بن له ٲاورى دۆزه خ و سزاي گه و ره، جا «بيت
 الحرام» به ٲاره زو و ٲاوات و مه ٲله بى ديرىنه ى خوى
 ٲه گا و رازى ٲه بى، مه لائىكه يه كه له ٲاسمانه وه بانگ ٲه كا
 ٲه فه رموى: ٲهى «بيت الحرام» به ره و سه راي مه حشه ر
 بكه وه ره ٲى، جا «بيت الحرام» ىش ٲىتاعه ٲه كا و
 ٲه كه وىته ٲى و له خو شيدا ٲه فه رموى: «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ

والخير كله بيدك، ليك لا شريك لك ليك، إن الحمد و
 النعمة لك و الملك، لا شريك لك». ئەزەرقى پىۋايەتى
 لە «ابن المسيب» ۋە كروۋە كە فەرموۋىەتى: ھەركەسى بە
 ئيمان و ئىخلاسه ۋە تەماشاي بەيت بكا لە گوناھ پاك
 ئەيىتە ۋە ۋە كوۋ ئەو پۈژە كە لە داىك بوۋە. بە يەھقى لە
 شەعبى ئيماندا پىۋايەتى كىردوۋە كە خۋاى گەورە
 ھەرچى پۈژە يە كسەد و بىست پەحمەت ئەبارىنى
 بە سەر بەيتا، شەست پەحمەتى بۇ تەۋاف كەرانە، چل
 پەحمەتى بۇ نوپۇز كەرانە، بىستى بۇ تەماشاكەرانە.

ئەي كەسى كە ئەتەۋى ئاداب و ئەحكامى حەج و
 عومره بە باشى پچاۋ بىكەى ئەبى بزانى:
 ❦ ۋەختىك لە دەرگای مالى ھاتىتە دەرۋە سۈننەتە

ئەم دۇعايە بخوینى: «بِسْمِ اللَّهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ وَلَا
 حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، رَبِّ أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَضِلَّ أَوْ أُضَلَّ
 أَوْ أَذِلَّ أَوْ أُذَلَّ أَوْ أَزِلَّ أَوْ أُزِلَّ أَوْ أَظْلِمَ أَوْ أُظْلِمَ أَوْ أَجْهَلَ

أَوْ يُجْهَلَ عَلَيَّ، اللَّهُمَّ إِنِّي لَمْ أَخْرُجْ أَشْرًا وَلَا بَطَرًا وَلَا
رِيَاءً وَلَا سُمْعَةً بَلْ خَرَجْتُ اتِّقَاءَ سَخِطِكَ وَابْتِغَاءَ
مَرْضَاتِكَ وَقَضَاءَ فَرَضِكَ وَاتِّبَاعَ سُنَّةِ نَبِيِّكَ وَشَوْقًا إِلَيَّ
لِقَائِكَ». بە ناوی خوا، بە خوا تەوہ ککول ئەبەسم و
گەرانیوہ لەسەر گوناھ و قودرەت لەسەر تاعەت نیە،
مەگەر بە خوا نەبێ، ئەی خوا یا، خۆم ئە پارێزم بە تۆ
لەوہ کە پێگە ی نادروست بە کەس نیشان بەدەم یا پێم
نیشان بەدەن، یا کەسێ زەلیل کەم یا کەسێ زەلیلەم بکا،
یا کەسێ ھەلخلیسکیتم یا ھەلخلیسکیتم، یا ستەم لە
کەسێ بکەم یا زولم لێ بکەن، یا کەسێ بە جەھلا
بکێشم یا بە جەھلا بکێشن، یارەبێ بەراستی بۆ ئەوہ
ناپۆم کە لە خۆشیدا بم یا تەکەبیور یا پریابکەم، یا
خەلکی بۆم بپروانن و گویم لێ بگرن، بەلکوو بۆ ئەوہ
ئەپۆم کە لە عەزابت بم پارێزی، پەزایەتی تۆ ھیوا و
ئارەزوو و ئاواتمە و فەرزت جیبەجێ ئەکەم و شوینی
ریباز و پەوشتی پێغمەبەرە کەت ئەکەوم و عیشق و

شەوق و مەيل و مەرامم ھەر گەشتن بە تۆيە.

❖ - وەختى كە سواری سەيارە يا تەيارە ئەبىت

سوننەتە ئەم دۇعايە بخوینی: «بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ وَاللَّهُ
أَكْبَرُ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ وَ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ
الْعَظِيمِ، مَا شَاءَ اللَّهُ كَانَ وَ مَا لَمْ يَشَأْ لَمْ يَكُنْ، سُبْحَانَ
الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَ مَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ وَ إِنَّا إِلَى رَبِّنَا
لَمُنْقَلِبُونَ، اللَّهُمَّ إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ إِلَيْكَ وَ فَوَضَّضْتُ
أَمْرِي إِلَيْكَ وَ تَوَكَّلْتُ فِي جَمِيعِ أُمُورِي إِلَيْكَ أَنْتَ
حَسْبِي وَ نِعْمَ الْوَكِيلُ». بە ناوی خوا، خواگەورە و
تەوہ ککول لە سەر خوا ئەبەستم، گەرانەوہ لە گوناھ و
قودرەت لە سەر تاعەت ھەر بە خوايە، ھەرچی مەیل و
ئارەزووی لى بى ئەبى و ھەرچی ئارەزووی لى نەبى
نابى، پاك و دووری لە کەموکوورى ھەر بۆ ئەو خوايە تە
کە ئەم مەركەبەى بۆ ئىمە پام کردوو، ئىمە ناتوانين
رامى کەين، بە پاستى ئىمە بۆلاى خواى خویمان
ئەگەرىنەوہ، ئەى خوايا بۆ خزمەتى تۆدیم و ھەرچی

ئەمر و فرمانی خوّمە ئەیدەمە دەستی تو، بو تەواوی
کارە کانم تەووە ککول و پشت ھەر بە تو ئە بەستم و تو بو
من کافی و بەسی و باشتەین وە کیلی.

❖ کاتیک ئە چیتە سەر بەرزی سوننەتە بە دەنگی
بەرز سی جار «اللَّهُ أَكْبَرُ» بکەیت و ئەم دوعایەش
بخوینی: «اللَّهُمَّ لَكَ الشَّرَفُ عَلَى كُلِّ شَرَفٍ وَلَكَ الْحَمْدُ
عَلَى كُلِّ حَالٍ». ئەی خوایا، ھەر بو تۆیە گەورەیی و
بەپەزێ و بەرزی بە سەر ھەموو بەپەزێکا و لەبو تۆیە
حەمد و ستایش لە ھەموو حالیکدا.

❖ کاتیک کە ئیحرام ئە بەستی سوننەتە ئەم دوعایە
بخوینی: «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ،
إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ، اللَّهُمَّ أُرْپِدْ
الْحَجَّ فَيْسُرُهُ لِي وَاعْنِي عَلَى أَداءِ فَرَضِهِ وَتَقَبَّلْهُ مِنِّي،
اللَّهُمَّ إِنِّي نَوَيْتُ أَداءَ فَرِيضَتِكَ فِي الْحَجِّ فَاجْعَلْنِي مِنْ
الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لَكَ وَآمَنُوا بِوَعْدِكَ وَاتَّبَعُوا أَمْرَكَ
وَاجْعَلْنِي مِنْ وَفْدِكَ الَّذِينَ رَضِيتَ عَنْهُمْ وَارْتَضَيْتَ وَ

قَبَّلَتْ مِنْهُمْ». ئەي خاۋايا، وام لە خزمەتتا، ئەي خاۋايا،
وام لە خزمەتتا، ئەي خاۋايا وام لە خزمەتتا، شەرىك و
ھاوەل بۆ تۆ نىيە، وام لە خزمەتتا، بەپراستى شوكر و
ستايش و نىعمەت و تەۋاۋى مۆلك بۆ تۆيە و ھاوەل و
شەرىكت نىيە، يارەببى ئەمەۋى حەج بكەم، داۋات لى
ئەكەم سەھلى كەي بۆم و يارىم بەدى تا بتوانم
جى بەجى بكەم و لىم قەبوول كەي و لىم ۋەرگرى، ئەي
خاۋايا، بەپراستى قەسدى مەناسىكى حەجم ھەيە و
داۋات لى ئەكەم و رجام ھەيە بمخەرە ناو ئەو كۆپرەۋە
كە ئىجابەي دەستورى تۆيان كردوۋە و پروايان بە
ۋەعدى تۆ ھەيە و پەپرەۋى لە دەستور و ياساى تۆ
ئەكەن، يارەببى داۋات لى ئەكەم و ھىوا و ئاۋاتم ئەمەيە
كە داخلى ئەو كۆپرە ۋەزەم بكەي كە لىيان رازىت و
ئەوان لە تۆ رازىن و لىيان ۋەرئەگرىت و لىيان قەبوول
ئەكەيت.

※- لە ئەۋۋەلى حەرەمەۋە سۈننەتە ئەم دۇعايە

بخوینى: «اللَّهُمَّ هَذَا حَرَمُكَ وَأَمْنُكَ فَحَرِّمْ لَحْمِي وَدَمِي وَبَشْرِي عَلَى النَّارِ وَأَمْنِي مِنْ عَذَابِكَ يَوْمَ تُبْعَثُ عِبَادُكَ وَاجْعَلْنِي مِنْ أَوْلِيَائِكَ وَأَهْلِ طَاعَتِكَ». ئەى خىواي گەورە ئەمە حەرەمى تۆيە و ئەمانت داوہ و جىگەي ئەمنە، داوات لى ئەكەم و پرجا و ئارەزووم ئەوہيە كە گوشت و خوين و پىستم لە ئاگرى دۆزەخ بپارىزى و لە پوژى قىامەتا ئەمینم كەي لە عەزابى خۆت، هيو و ئارەزوو و ئاواتم ئەوہيە كە بمخەيتە ناو كۆرى خۆشەويستان و ئەهلى تاعەت و لەناو ئەواندا حەشرم بکەي.

باسى چوونە ناو شارى مەككە

باشتر و گەورەتر وەهايە پيش وەستانى «عرفه»
 بچيتە ناو مەككەي پىروژ. جا كاتيك وارىدى شارى
 مەككە بووى سوننەتە لە «ذي طوى» دا غوسل بکەي
 ئەگەر لە پىگەي مەدينەوہ وارىدى شارىبى، وەگەرنە لە
 ھەر شوپىكەوہ وارىدى شار بووى سوننەتە ھەر لەو

مەسىرەۋە غوسل بىكەي و فەۋرى بېچى «طواف القدوم»
ئەنجام بەدى.

بزانە، بۆ حاجى و غەيرى حاجى سوننەتە لە
رېڭەي «كداء»ى سەرەۋە بېچىتە ناۋمە ككەي پىرۋز و لە
رېڭەي خوارەۋە بېچىتە دەرەۋە.

※- كَاتِيكَ گەيشىتە «رَدَم» و چاوت كەوت بە
«بیت الله» سوننەتە ئەم دۇعايە بخوینى: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ وَ دَارُكَ دَارُ
السَّلَامِ، تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ اللَّهُمَّ إِنَّ هَذَا
بَيْتَكَ عَظُمَتْهُ وَ كَرُمَتْهُ وَ شَرَّفَتْهُ اللَّهُمَّ فَرِّدْهُ تَعْظِيماً وَ
تَشْرِيفاً وَ تَكْرِيماً وَ زِدْهُ مَهَابَةً وَ زِدْ مَنْ حَاجَّهُ بَرّاً وَ
كَرَامَةً، اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَ ادْخُلْنِي جَنَّاتِكَ وَ
اعِزَّنِي مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ». ھىچ خوايەك نىيە
عیبادتى بۆ بکرى بە حەق بېجگە لە زاتى «الله» نەبى،
خواگە ورەيە، ئەي خوايە، تۆ سەلامەتى و ھەر لە
تۆۋەيە سەلامەتى و مالى تۆ مالى سەلامەتتەيە و گەۋرەيى

ھەر بۆ تۆيە، ئەي خواھەنى جەلالەت و كەرامەت،
يارەببى ئەمە مالى تۆيە و من بە گەورە و بەرز و با
شەرافەتى ئەزانم، ئەي خىواي گەورە عەزەمەت و
شەرافەت و ھەيىبەتى بۆ زىياد كە و چاكە و كەرامەتىش
زىياد كە بۆ ئەو كەسەي كە زىيارەتى ئەكات، ئەي خىوايا،
ھىوا و ئاوات و پىچام ھەيە كە دەرگاي پەحمەتت بۆم
بەكەيتەو و بىمخەيتە ناو بە ھەشتى خۆتەو و بىپارىزى
لە شەيتانى پەجم كراو.

❦ كَاتِيكْ لَه «بَابُ السَّلَام» ۋە داخلى
«مسجد الحرام» ئەبىت سوننەتە ئەم دۇعايە بخوینى:
«بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ وَ مِنَ اللَّهِ وَ إِلَى اللَّهِ وَ عَلَى مِلَّةِ
رَسُولِ اللَّهِ». بە ناوى خوا، بە زاتى خوا، ئەم نىعمەتە لە
خواو ئەزانم و بۆلاي خوا ھاتووم و لە پىيى خوادا
ھاتووم و لەسەر دىنى پەسوولى خوا ﷺ

بزانە، كاتى وارىدى «مسجد الحرام» ئەبى نابى
دەس بەكەي بە نوپۇزى «تَحِيَّةُ الْمَسْجِدِ»، يا دەس بەكەي

به زىكر و قورئان خویندن، بهلكوو ئه بى قه سدى
 «حجرالأسود» بكه ی و فهورى دهس بكه ی به
 «طواف القدوم»، چوون ته واف سه وقاتى
 «مسجدالحرام» ه.

❖- كاتيك له ناو «مسجدالحرام» دا چاوت كهوت به
 بهيت، سوننه ته ئهم دوعا يه بخوینى: «اللَّهُمَّ زِدْ هَذَا
 الْبَيْتَ تَشْرِيفًا وَ تَعْظِيمًا وَ تَكْرِيمًا وَ مَهَابَةً وَ زِدْ مَنْ
 شَرَّفَهُ وَ عَظَّمَهُ وَ مَنَّ حَجَّهُ أَوْ اعْتَمَرَهُ تَشْرِيفًا وَ تَكْرِيمًا
 وَ تَعْظِيمًا وَ بَرًّا، اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَ مِنْكَ السَّلَامُ فَحَيِّنَا
 رَبَّنَا بِالسَّلَامِ». ئه ی خوايا، پرجام ههيه و داوات لى
 ئه كه م بو ئهم ماله شهرافهت و عهزه مهت و كه پرامهت و
 ههيه ته خوت زياد كه ی، وه بو ئه و كه سه يش كه مالى
 تو به گه و ره ئه گرى، شهرافهت و عهزه مهت و چا كه و
 باشه ی بو زياد كه ی، خوا حاجى بى يا عومره گوزار بى،
 ئه ی خوايا، تو سه لامه ته له هه رچى كه مو كو و پريه و
 سه لامه ته هه ر به ده سته تو يه، ئه ی خوايا، پرجا و

ناره زوو و ناوات و هيوامان شهويه به سلامه تي
زيندوومان بکته وه.

❖ کاتیک نزيکی بهيت که وتيته وه سوننه ته شه
دوعايه بخوينی: «الْحَمْدُ لِلَّهِ وَالسَّلَامُ عَلَى عِبَادِهِ الَّذِينَ
اصْطَفَى، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ
وَعَلَى إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِكَ وَعَلَى جَمِيعِ أَنْبِيَائِكَ وَرَسُولِكَ،
اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِي مَقَامِي هَذَا فِي أَوَّلِ مَنَاسِكِي أَنْ
تَقْبَلَ تَوْبَتِي وَأَنْ تَتَجَاوَزَ عَن خَطِيئَتِي وَتَضَعَ عَنِّي
وِزْرِي، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي بَلَّغَنِي بَيْتَهُ الْحَرَامَ الَّذِي جَعَلَهُ
مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَأَمْنًا وَجَعَلَهُ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ».

حهمد و ستایش هه ربو زاتی خوايه و دروود و
ره حمهت بو شه و به ندانه ی که خوا هلی بژاردوون، شه
خوای گه و ره، رجا و ناره زوو و ناواتمان شه مه یه که
ره حمهت برژینن به سه رگه و ره و سه رداري ئیمه دا
حه زره تی موحه ممه د ﷺ که عه بد و ره سوولی تو یه، وه
به سه ر هه زره تی ئیبراهیمی خه لیلدا و به سه ر ته واوی

ئەنبىيا و رەسولەكانت ﷺ ئەي خواي گەورە، ئا لەم شوینەدا که ئەووەلین مەناسیکمە، داوات لى ئەکەم و پرجام لیتە که تەو بەم لى قەبوول بکەي و لە گوناها نم بیووری و داوات لى ئەکەم که هەموو گوناهاهە کانم لابیەي، حەمد و ستایش هەر لەبۆ ئەو خوايەيە که مني گەياندووه بە «بیت الحرام» یکی وا که زاتی حەق کردوویەتی بە جیگەي ئەمن و سەواب و موبارەکی کردووه و کردوویشیەتی بە هیدایەت و قیبلەي تەواوی بوونەوهر.

ئەرکانى حەج و عومره

حاجی، ئەرکانى حەج پینجن، ئەگەر تەرتیب حیساب نەکەین؛ هەروەها ئەرکانى عومره يش جگە لە وەستانی کۆی عەرەفات، که ئەم پینج دانە بریتین لە:
 (۱- ئیحرام، (۲- وەستانی کۆی عەرەفات،
 (۳- تەوافی مالی خوا، (۴- راکردن (سعی) مابەینی

سەفا و مەرۋە، (۵- تاشىن يا كورت كوردنەوہى مووى سەر.

حاجى، واجباتى حەج پېنجىن: (۱- ئىحرام لە مىقاتدا، (۲- مانەوہى شەوى جەژن لە «مُزْدَلِفَہ» دا، (۳- مانەوہى دوو شەو لە «مِنى» دا، (۴- رەجمى شەيتان، (۵- دوورى گرتن لە ئەنجامدانى ئەوانە كە لە دواى پۆشىنى ئىحرام حەرامن.

خۇلاسى، ئەركانى حەج پېنج بوون، بەلام ئەركانى عومرە چوارن: (۱- ئىحرام، (۲- تەوافى مالى خوا، (۳- راكردن (سعى) مابەينى سەفا و مەرۋە، (۴- حەلق يا كورت كوردنەوہى مووى سەر. ئىتر وەستانى كيوى عەرەفاتى نيە.

ئاگادارى! حاجى ئەبى لە ميناڧا حەلقى سەر بكات؛ بەلام عومرە گوزار ئەبى لە مەرۋەدا حەلقى سەر بكات.

❖ - ھەرۋەھا واجباتى حەج پېنج بوون، بەلام

ۋاجىباتىيىتى ئومۇمىي دىۋان: (۱-ئىھرام لى مىقاتىدا،
 ۲-دوۋرى گىرتىن لى ۋانەيى دىۋى پۇشنىيىتى ئىھرام
 ھەرامىن. ئىتر «مىبىت» ياننى مانەۋەيى شەۋىيى موزدە لىفە
 ۋە رەجىمى شەيتان ۋە مانەۋەيى دوۋ شەۋىيى مىنەيى نىيە.

فەرەقىيىتى رۇكن ۋە ۋاجىب

ھاجىيى، فەرەقىيىتى رۇكن ۋە ۋاجىب ئەۋەيە: ھەج بەبىيى
 رۇكن سەھىيى نىيە ۋە دانامەزىيى، تەننەت بە تەرەقىيى
 يەك رۇكن ھەجە كەت بە تال ئەبىتتەۋە ۋە بە كەفەرەت
 جوبران ناكىرەتتەۋە. بە لام بە تەرەقىيى ۋاجىب ھەج
 سەھىيە ۋە دائەمەزىيى ۋە بە تال نەبىتتەۋە، ۋە بە كەفەرەت
 جوبران ئەكەرەتتەۋە. ھۆكىمى ئومۇمىي شەھەرۋايە؛

بىزانە، ئەۋ ۋاجىباتانە ئەگەر ئەنجەم نەدرىن ۋە بە
 كەفەرەت جوبران بىكرەنەۋە پىنج ۋاجىباتە: «۱. ئىھرام
 لى مىقاتىدا، «۲. مانەۋەيى شەۋىيى جەژن لى موزدە لىفەدا،
 «۳. رەجىمى شەيتان، «۴. مانەۋەيى دوۋ شەۋىيى «مىنە» دا،

«۵. طواف الوداع» (تەوافی خواحافیزی و گەپانەو) خولاسە، بە تەرکی هەریەک لەم پێنج واجباتە لەسەر حاجی واجب ئەبێ کە یەک سەر حەیان سەر بپەڕێ بۆ دامەوانی حەرەمی مەککە.

حەج بە سێ جۆر ئەکرێ

حاجی، حەج و عومره بەم سێ جۆرە ئەنجام ئەدرێ: (۱- «افراد»، (۲- «تَمَتُّع»، (۳- «قِران»، ئیفراد یانئ حاجی لە پێشا حەج بکا و دوایی عومره. تەمەتتوع پێچەوانەی ئەو، واتە لە پێشا عومره بکا و دوایی حەج. قیرانیش یانئ حاجی حەج و عومره بەیەکەو بکا. بۆی هۆشیارم، چوون لە «تَمَتُّع و قِران» دا فیدیە هەیە و لە «افراد» دا فیدیە نیە، تۆ بە نیەتی ئیفرادەو حەج بکە، ئەک بە تەمەتتوع و قیران. حاجی، کاتئ بە قیران و تەمەتتوع فیدیە واجب ئەبێ کە خەلکی مەککە و دەورووبەری مەککە نەبێ، ئەگەر خەلکی

ئەوى بۇ ئەوۋە فېدەيە لەسەر نە.

«فرع»، ئىحرام بە ديارى كراوى و بە ديارى نە كراویش دائەمەزى، ديارى كراوى وەك ئەمە نەت بېنى كە ئىحرام بە حەج بېستى يان بە عومره يا بە ھەردووكيان. ديارى نە كراویش وەك ئەمە بلىي: نەتەم ھەيە ئىحرام ئەبەسم بۇ خاوى گەورە، ئىتر ناوى حەج يا عومره نابا، بەلام ديارى كراوى باشتەرە تا ديارى نە كراوى.

وہ ئەگەر يە كىك وتى: وا ئىحرامم بەست وەك ئىحرامى مامۇستا، ئەوۋە ئىحرامە كەي وەك ئىحرامى مامۇستا دائەمەزى، ديارى كراوى يى يا نە.

باسى نەت ھىنان

بزانە، سوننەتە بەر لە ئىحرام غوسل بکەي و نەتەي غوسلى ئىحرامى لى بېنى و بلىي: نەتەم ھەيە غوسلى سوننەتەي ئىحرام ئەكەم و دواي سوننەتەي غوسلى ئىحرام، واجبە بە دل نەتەي ئىحرام بەھىنى و بلىي:

«ئەتەم ھەيە قەسدى حەج ئەكەم و ئەچمە ناو ئىحرامى
 حەجھەو و ئىحرام بە حەج ئەبەستەم بۆ خواى تەعالا».
 سۈننەتەشە بە شوئىنى نەتە بلى «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ
 لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنَّعْمَةَ لَكَ وَالْمَسْلُوكَ، لَا
 شَرِيكَ لَكَ» دواى تەلبىە كەردنى زۆر سۈننەتە سەلواتى
 زۆر بۆ پۇرۇچى پەسوولى خوا بنىرى، و دوايى داواى
 پەزايەت و بەزەيى و بەھەشتى بەرىن لە مىرى مەزن
 بکەي، ھەرۈھە داواى ئەۋەي لى بکەي كە لە ئاۋرى
 جەھەننەم بىت پارىزى و پاشان لە ھەرچى ھەزبەي بۆ
 خۆت و بۆ ھەرکەس كە خۆشت ئەۋى، لە خوا داۋا
 بکەي.

«فرع» حاجى يا عومرە گوزار تاۋا لە لىباسى
 ئىحرامدا لە ھەموو ھالەتە تەلبىە بکە،
 كە يە خۆيەتى لە ھالەتى پۇشتەن و وىسانا يا دانىشتەن
 و سۈرى و پىادە و پاكىشان و لەش گرانىشدا بى، يا ژن
 و لە عادەتى شەرىعدا بى، بەلام سۈننەتە پىاۋ بە دەنگى

بەرز تەلبىيە بکا، ئەمما بۆ ژن کە راھەتى ھەيە و نابى
 دەنگ بەرز بکاتەوہ. سوننەتە ئافرەت ھەردو
 دەستەکانى لە گەل جومگەکانيا بە خەنە پەنگ بکات با
 تا ھا لە ئىحرامدا رەنگى خەنە پىستى دەستەکانى
 داپۆشى، واجبە پياو لە جلوپەرگى دوورراو دوورى
 بگرى و ئەبى بە ھەولەيەك يا ھەولەيەك مابەينى
 ناوک و ئەژنۆى داپۆشى، بە خۆيەوہ بپىچى، وە بە
 ھەولەيەكى تىرش لاى سەرەوہى پى داپۆشى،
 سوننەتە ھەردوکیانىش سپىن. ئەتوانى لەسەر ھەولەى
 خوارەوہ قايش يا پەتیک بە خۆيەوہ بىستىت، يان بە
 دەرزی و دوگمە قايمى کات تاکوو رابوہستى، بەلام
 ھەولە ژوورووہ کە نابى گرىي يا دەرزی لى بدا، نابى
 قولاپ و دوگمەى لى بدرى، بەلام بۆ ئافرەت دروستە
 لىياسى دوورراو و چنراو لەبەر بکات تەنھا دەست و
 دەموچاوى نەبى، واتە: نابى دەستەوانە بکاتە دەستى و
 نىقاب بپۆشى، بەلام بۆ ھەيە ھەر جوړە کەوش و

گۆرەوى بېۋىشى، ئەمما پىاۋ نابى گۆرەوى و ئەو جۆرە پىلاۋانە بىكاتە پىيى كە پاژنەى پىيى و سەرپەنجەكانى دابېۋىشى، ئەبىيى دوو نەعلى و ابىكاتە پىيى كە پاژنە و سەر پەنجەكانى پىيى بە دەرەوہ بىيى.

بىزانە! مىقاتى دوو بەشە: ۱. مىقاتى زەمانى، ۲. مىقاتى مەكانى. مىقاتى زەمانى بۆ حەج سى كاتە: (۱. مانگى شەۋال، ۲. مانگى «ذى القعدة»، ۳. دە شەۋەى ئەۋۋەلى قوربان، بەلام بۆ عومرە تەۋاۋى سالى. مىقاتى مەكانى بۆ حەج يا بۆ عومرە يەك كە لە ئەيىامى حەجدا نەبرىي بەرپۈۋە، ئەۋە لە حەقى كەسىكدا كە خەلكى مەككەبىي ھەرنەفسى مەككەيە، بەلام بۆ غەبرىي خەلكى مەككە بۆ حاجىيەك يا بۆ عومرە گوزارىك كە لە مەدىنەۋە بىت «ذو الحليفة» يە كە ئىستا مەشھورە بە «أبيار علي» و «مسجد الشجرة». ۋە بۆ ئەۋانە كە لە «شام» و «مصر» و «مغرب» ۋە بىيى «جحفة» يە. ۋە بۆ ئەۋانە كە لە «تهامة اليمن» ۋە بىيى،

«يلملم»ه. وه بۆ ئەوانه كه له «نجد اليمن» و «نجد الحجاز»هوه بێن «قرن»ه. وه بۆ ئەوانه كه له «مشرق العراقي و غيره»هه دین «ذات عرق»ه. وه بۆ ئەوانه كه له رینگهيه كه وه بێن نهلكى به يه كى له وشهش ميقاته وه، ئەوه ئەگەر ئەو رینگه ڕوو به ڕووی يه كى له وشهش ميقاتانه بوو، ئەبى له ڕوو به ڕووی ئەو ميقاته وه ئیحرام بپۆشن، ئەگەر له به ينى دوانيان بوو هەر ميقاتيكيان له مهككه وه دوور بوو ئەوه له ڕوو به ڕووی ئەويانه وه ئیحرام بپۆشن. وه ئەگەر رینگه كه يان ڕوو به ڕووی هېچ ميقاتيک نه بوو، ئەوه ئەبى دوو مەرحەلەى بـمـيـنى بۆ مهككه ئیحرام بپۆشن. وه بۆ ئەوانه كه مهسكهنيان له به ينى ميقات و مهككه دايه ئەوه ميقاتيان هەر مهسكهنى خويانه.

بزانه، ئەگەر هەركه سيك گەيشته ميقاتيكي شه رعى و لهو حاله ته دا نه يده ويست حەج يان عومره بكا، ئينجا له پاش تپهر ڕوون دلى گۆرا و ويستی حەج يان

عومره بكا، ئەو شۆيىنى ئىحرام بەستنى ئەو شۆيىنە يە
 كە نيازى كردوو حەج يان عومره جىيە جى بكات.

رووناكى

ئەگەر كەسك گەيشتە مىقاتىك و ئەيويست حەج
 يان عومره بكا، ئەو بەبى ئىحرام بەستن بۆى دروست
 نىيە لە مىقاتە كە تىپەرى. جا ئەگەر گۆيى نەدا و لە
 مىقاتە كە تىپەرى كرد، ئەو لەسەرى واجبە پىش ئەو
 كە ئىحرام بىستى بگەرپتەو بۆ مىقات تا ئىحرام بە
 حەج يان عومره بىستى. بەلام پىويست ناكات بۆ
 مىقاتە كەى خۆى بگەرپتەو، بەلكو لازمە بە ئەندازەى
 مىقاتە كەى بگەرپتەو شۆيىنىكى تر و لەوى ئىحرام
 بىستى. ئەگەر كاتە كەى بەرتەنگ بى و فرىاي حەج
 نەكەوى، يان رىگاكە مەترسى ھەبى يان نەخۆش بى،
 ئەو لەو حالە تانەدا واجب نىيە بگەرپتەو. جا ئەگەر
 نەگەرپتەو و ئىحرامى بەست و چوو بۆ شارى مەككە،
 ئەو لەسەرى واجبە خۆيىنىك بدات.

وہ ئەرگەر لە میقاتە کە تیپەری و ئیحرامی بەست و ئینجا گەراییەوہ بۆ میقات، ئەوہ بە فەرموودەى راست تر: ئەرگەر پیش ئەوہى دەست بە کاریکی حەج یان عومره بکا، بگەرپیتەوہ بۆ میقات، ئەوہ خوینە کەى لەسەر نامینى؛ وە ئەرگەر نە گەراییەوہ بۆ میقات، بە لکۆو دەستى کرد بە پوکینىک لە ئەرکانى حەج یان عومره، یا سوننە تىک لە سوننە تەکانیان، ئەوہ خوینى لەسەر لاناچى و ئەبى بیدات.

وہ ئەرگەر کە سىک گەیشتە حەرەمى مەککە و نەیتەویست حەج یان عومره بکا، بە لام لەدوای تیپەر بوون دلى گۆرا و ئینجا ویستى عومره جیبەجى بکا، ئەوہ لەسەرى واجبە پرواتە دەرەوہى حەرەمى مەککە و ئیحرام بیهستى وەك: «تَنعِيم، جَعْرَانَه، حَلْدِيَّه»؛ وە ئەرگەر ویستى وابوو حەج بکا، ئەوہ لەسەرى واجبە لە حەرەمى مەککەدا ئیحرام بە حەج بیهستى.

بزانە، ئەرگەر حاجى لە جیاتى مردوو یەك یان

پەك كە وتوویەك حەج یا عومرە ی کرد لە سەری واجبە
 كە ناوی ئەو كە سە بیات بۆ نموونە بَلَى: «نَوَيْتُ الْحَجَّ وَ
 أَحْرَمْتُ عَنْ زَيْدٍ لِلَّهِ تَعَالَى» نیه تەم هە یە لە باتی زەید
 حەج ئە كەم و ئیحرام بە حەج ئە بە ستم بۆ خوا ی
 تەعالا، وە بۆ عومرە یش بَلَى: نیه تەم هە یە لە باتی
 فلانە كە س عومرە ئە كەم و ئیحرام بە عومرە ئە بە ستم بۆ
 خوا ی گەورە.

بزانه! هەر پەك كە وتوویەك كە بیەوی كە سیك بە كری
 بگری تا حەج و عومرە ی بۆ بكا یا كە سی كە سی بە كری
 بگری كە حەج و عومرە بۆ مردووی بكا، ئەوە لازمە
 هەردووکیان (بە كری گرە كە و بە كری گیراوە كە) تەواوی
 ئەركان و واجباتی حەج و عومرە بزائن، هەروەها ئەبێ
 بە كری گیراوە كە بە نەفسی خو ی تەواوی ئەركان و
 واجباتی حەج و عومرە ئەنجام بدات. دروست نییە بە
 دوو كەس واجبات و ئەركانی حەج یا واجبات و
 ئەركانی عومرە تەواو بیی.

«فرع» ئەگەر يەك نەفەر لە يەك سالددا دوو نەفەرى بە كرى گرت تا ھەجى بۆ بکەن، ئەو ھەردووکیان دروستن و دائەمەزىن.

«فرع» ئەگەر كەسى ھەجى واجب و ھەجى نەزرى لەسەر بوو، ئەو ئەبى لە پىشا ھەجى واجب پچاوبکا.

«فرع» سوننەتە ھاجى كەيف خۆيەتى پياو بى يا ئافرەت يان نىرامۆك، موراعاتى نەزافەت و پاكى بکا، مەسەلەن نىنۆك بکا و مووى ژىر بالى ھەلكىشى و مووى بەرى بتاشى و سميلى كورت بكا تەو و وینەى ئەمانە.

ئاگادارى ، لە ھالەتى لەش گرانى و زەيسانى و ھەيزدا ئىحرام بە ھەج و عومرە دروستە و سەھىحە، ھەر ئافرەتتى كە لە عادەتى شەرىعى يا لە ھالەتى زەيسانىدا بى، بۆى سوننەتە غوسلى ئىحرام بکا.

بزانە! ئەگەر ھاجى ئىحرامى بە ھەجى تەمەتتوع

بەست و لەپیش حەجدا عومرهى کرد و پاشان گەرايهوه بۆ ميقاتی مه کانى وهك «يَلَمَم» يا «جُحَفه» يا «قرن» يا «ذوالحليفه» يا «ذاتالعرق» له يه كى لهم شوینانهدا ئیحرامى به حەج بهستهوه ئیتر لازم ناکا فیدیه بدات، وه ئه گهر نه گهرايهوه ئه وه له سه رى واجبه كه فیدیه بدات.

چونیه تی ته و اف

بزانه، «طواف» سى به شه، سوننهت و پکن و واجب، ته و افى سوننهت وهك «طواف القدوم»، ته و افى واجب وهك «طواف الوداع» ته و افى سیههم «طواف الزکَن» ه، حەج به بى ته و افى پوکن به تاله،

فهرع! ته و افى قودووم تاييه تی كه سیكه كه ئیحرامى به حەج يا به حەج و عومرهى به ستبى و بهر له چوونى بۆ كىوى عه ره فات هاتبیته ناو مه ككه وه. جا ئه گهر ئیحرامیشى ههر به عومره به ستبى ئه وه ته نیا ته و افى پوکن پچاو ئه كا، ئیتر ته و افى قودوومى ناوى. كه مادام

وايه عومره گوزار دوو تەواف ئەنجام ئەدا: (يەك:
تەوافى پۈكن، (دوو: تەوافى خواحافىزى. ئىتر تەوافى
قودوومى ناوى).

جا بزانه، ئەگەر تەوافى خواحافىزى پچاۋ نە كرى
حەج و عومره ھەر دروستن، بەلام خوينى لەسەر
واجب ئەبى، ئىتر جىاۋازى نىيە لەما كە لە سەفەرى
حەجا بى يا عومره. ۋە ئەگەر لە يەك سەفەردا حەج و
عومره ى كرد، ئىنجا ويستى لە مەككە پرواتە دەرەۋە،
ئەۋە بۆ ھەردوو كيان يەك «طواف الوداع» بەسە.

واجبە كانى تەواف

تەواف ھەشت واجباتى ھەيە ۋ ئەبى حاجى و
عومره گوزار ئەنجاميان بدەن:

(۱- ئەبى نىەتى تەواف بەيئى، ئەگەر تەوافە كەى
سەربەخۆ بى ۋەك تەوافى نەزر و تەوافى سوننەت،
بەلام نىەت بۆ تەوافە كانى حەج و عومره واجب نىە،
چوون نىەتى حەج و عومره شامىلى نىەتى تەوافىشە

وہك شامیلی نیہ تی وقووف و غیری وقووفیشہ، بہ لام
باشتر وایہ کہ نیہ تی تہ واف بیئی.

(۲)- پاکسی لہ بیی دہ سنوئیزی و لہش پیسی و
نہ جاسہت.

(۳)- پۆشیننی عہورہت. کہ بۆ پیاو مابہینی ناوک و
ئەژنۆیہ، وہ بۆ ئافرہت ھەموو ئەعزایہ جگہ لہ
دەمووچاوی.

(۴)- لہ بہ رابہری پوکنی «حجر الأسود» ھوہ دەستی
پیی بکہ و با تہ واوی بہ دەنت لہ پابوردنا پووبہ پرووی
«حجر الأسود» ھوہ بیی.

(۵)- مالی خوا لہ تەرہفی چە پەوہ را بگرہ.

(۶)- ئەبی لہ ناو «مسجد الحرام» ھوہ دەورہ کان
ئەنجام بدہی.

(۷)- مەقسوودت بہ سوورانہ ھوہ بہ دەوری مالی
خوادا، تەنھا تەواف بیی و بە شوینی شتا نہ گہری.

(۸)- ھەوت جار دەوری مالی خوا بدہیتەوہ.

حاجى، ئەگەر بەسەر شازروانا بېچى بەرپىدا، يا دەست
بدەى بە دىۋارى بەيتەۋە كە ۋا لە ئاستى شازروانا، يا
دەست لەسەر دىۋارى حىجرى ئىسماعىل دابىنى يا لە
دەرگايە كى حىجرى ئىسماعىلەۋە بېچىتە ناۋەۋە و
لەۋى تىريانەۋە بېرۆيتە دەرەۋە، ئەۋە تەۋافە كەت
دروست نىيە و بە تالە.

«فرع» ئەگەر لە غەيرى «حجر الأسود» ۋە دەست
بكەى بە تەۋاف ئەم دەۋرتە دروست نابى. جا كاتىك
گەيت بە حەجەر ئەۋە لەۋيۋە ئەبى بە سەرەتاي
تەۋاف، ۋە ئەگەر لە ناۋ تەۋافدا بى دەستىۋىژ بوۋى،
ئەبى دەستىۋىژ بگريتهۋە، ئىنجا لەسەر ئەۋەى كر دوۋتە
دەست بكەرەۋە بە تەۋاف، ئىتر لازم ناكالا سەرەتاۋە
دەستى پى بكەيتەۋە. بۆ ويىنە: ئەگەر لە دەۋرى
چۈارەمدا دەستىۋىژت شكا ئەۋە بېرۆ دەستىۋىژ بگرەۋە
ۋ سى جارى تر دەۋر بدەرەۋە، ۋە ئەگەر لە ھەر
دەۋرىكا لىياست پىس بوۋ، يا عەرەتت كەۋتە دەرەۋە

ئەو ئەو دەور تە بۆ حىساب ناكړئ و ئىنجا دواى
لابردنى پىسيه كە و سەترى عەورەت دەست بكەرەو
بە تەواف و باقى دەورەكان پچاوبكه، ئيتړ لازم ناكات
پرۆيتەو ئەووەل، چوون مەرج نيه تەواف بەشوین
يە كتر دا بى.

«فرع» ئەگەر ئافره تىك بە سەرى پرووتى يا برى له
سەرى پرووت بى يا يەك تال مووى بەدەرەو بى، يا
قاچى يا برى له قاچى يا نینۆكى قاچى بەدەرەو بى،
تەوافى كرد ئەو تەوافەكەى بەتالە و دانامەزى، وە
ئەگەر هەرواگەر پايەو ئەو بەبى حەج و عومرەى
دامەزراوگەر پايەو تەو.

سوننە تە كانى تە واف

تە واف ھەشت سوننە تى ھە يە:

(۱- بە پىادە تە واف بکەى.

(۲- لە ئە وەھلى تە وافە کە وە ئىستىلامى

«حجر الأسود» بەم شىوہ بکەى: ئە گەر بۆت کرا سەر

بخەرە ناو «حجر الأسود» ھوہ و ماچى بکە، ئە گەر بۆت

نە کرا دەستى پىوہ بدە، ئە گەر ئە مە يشت بۆ نە کرا ھەر لە

دوورە وە ئىشارەى بۆ بکە.

(۳- لە ئە وەھلى تە وافە کە وە سوننە تە ئەم دوعا يە

بخوینى: «بِسْمِ اللَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُمَّ إِيْمَانًا بِكَ وَتَصَدِّقًا

بِكِتَابِكَ وَوَفَاءً بِعَهْدِكَ وَاتِّبَاعًا لِسُنَّةِ نَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ ﷺ»

بە ناوى خواوہ تە واف ئە کەم، خواگە و رە يە، ئەى خواى

گە و رە بپروام بە تۆ ھە يە و تە سديقى کىتابى تۆ ئە کەم و

وفا بە عەھدەت ئە کەم و پە يروەى لە رېياز و سوننە تى

پىغەمبەرە کەت ئە کەم.

※ - لە پروبە پرووى دەرگای بە يتە وە سوننە تە ئەم

دۇعايە بخوینى: «اللَّهُمَّ إِنَّ الْبَيْتَ بَيْتَكَ وَالْحَرَمَ حَرَمُكَ وَالْأَمْنَ أَمْنُكَ وَ هَذَا مَقَامُ الْعَائِذِ بِكَ مِنَ النَّارِ». ئەى خىواي گەورە ئەم مالى مالى تۆيە، ئەم حەرەمە حەرەمى تۆيە، ئەم ئەمنى تۆيە، ئىرە شوینى ئەوئە كە پەنا بگىرىن بە تۆلە ئاگرى جەھەننەم.

※ - لەلای مەقامى حەزەرەتى ئىبراھىمدا سوننەتە ئەم دۇعايە بخوینى: «اللَّهُمَّ إِنَّ بَيْتَكَ عَظِيمٌ وَ وَجْهَكَ كَرِيمٌ وَ أَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ فَأَعِذْنِي مِنَ النَّارِ وَ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ وَ حَرِّم لَحْمِي وَ دَمِي عَلَى النَّارِ وَ أَمْنِي مِنْ أَهْوَالِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَ اكْفِنِي مُؤَنَةَ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ». ئەى خىوايا، بەراستى مالت گەورەيە، زاتت سەخى و لە ھەموو كەس بە پەحم تىرى، پىجام ھەيە و داوات لى ئەكەم كە لە ئاگرى دۈزەخ و شەرى شەيتان بىپارىزى و گۆشت و خوينىم بە ئاگرى جەھەننەم نەسووتىنى و لە ناپەرەحتى پۇژى قىامەت ئەمىنم كەى، وە لە كۆسپەكانى دۇنيا و قىامەت بىپارىزى. پاشان بە زۆرى

حەمد و سەناي خوا بکە تا ئەگەيتە پوکنى عىراقى.
 لەلاي پوکنى عىراقىدا سوننەتە ئەم دۇعايە بخوینى:
 «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الشُّرْكِ وَالشَّكِّ وَالْكَفْرِ وَالنِّفَاقِ
 وَالشَّقَاقِ وَ سَوْءِ الْأَخْلَاقِ وَ سَوْءِ الْمَنْظَرِ فِي الْأَهْلِ
 وَالْمَالِ وَالْوَلَدِ». ئەى خوايا، بەراستى ھەر بە تۆ خۆم
 ئە پارىزم، لەو ھە ھەر شەرىكت بۆ قەرار بەدەم و لە کوفر و
 نىفاق و جىاوازی و دوودلى و ئەخلاقى ناپەرەوا و
 خراب و مەنزەرەى خراب و نابار لە خىزان و مال و
 مىندالدا.

※- کاتى ھەر گەشتىتە پلوسكى رەحمەت سوننەتە
 ئەم دۇعايە بخوینى: «اللَّهُمَّ أَظِلَّنَا تَحْتَ عَرْشِكَ يَوْمَ لَا
 ظِلَّ إِلَّا ظِلُّكَ، اللَّهُمَّ اسْقِنِي بِكَأْسٍ مُّحَمَّدٍ ﷺ شُرْبَةَ لَا
 أَظْمَأُ بَعْدَهَا أَبَدًا». ئەى خوايا، رىجام ھەيە و داوات لى
 ئە ھەم ھە بمانخەيتە ژىر سىبەرى عەرشت لە رۆژىکا
 ھە سىبەر نىيە بىجگە سىبەرى تۆ نەبى، ئەى خوايا
 داوات لى ئە ھەم بە پىالەى پىغەمبەرى خوا ﷺ ئاوم پى

بدەى با ھەتا ھەتايە تىنووم نەبى.

※- كاتى گەيشىتە پروكنى شامى سوننەتە ئەم
دۇعاىە بخوینى: «اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ حَبْأً مَبْرُراً وَ سَعِيًّا
مَشْكُوراً وَ ذَنْباً مَغْفُوراً وَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ يَا عَزِيزُ يَا
غَفُورُ، رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَ تَجَاوَزْ عَمَّا تَعْلَمُ إِنَّكَ أَنْتَ
الْأَعَزُّ الْأَكْرَمُ». ئەى خوايا، رچام ھەيە و داوات لى
ئەكەم ئەم حەجەم لى وەرگىرى و قەبوولى بکەى، وە
ئەم عەمەلەم لى وەرگىرى و لە گۆناھەم خۆش ببى و
بى گىپرە بە تىجارەتیکى نەپراوہ «يا عزيز يا غفور» ئەى
خوايە رچام ھەيە کە لىم ببوورى و پەحمم پى بکەى و
لە گوناھانم کە تۆ پىيان ئەزانى و من نازانم بمبەخشى،
بەپاستى ئەى خوا زۆرگەرە و بەپىزى.

※- كاتى گەيشى بە پروكنى «يَمَانِي» سوننەتە ئەم
زىكرە بخوینى: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ وَ أَعُوذُ
بِكَ مِنَ الْفَقْرِ وَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا
وَ الْمَمَاتِ وَ أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخِزْيِ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ».

ئەي خويابا، بەراستی ھەربە تۆخۆم ئەپاريزم لە کوفر و
ھەربە تۆخۆم ئەپاريزم لە ھەژاری و عەزابی قەبر و لە
فیتنەي ژيان و مردن، ھەربە تۆخۆم ئەپاريزم لە
رسوایی و ئابرووچوونی دونيا و قیامەت.

❖ - کاتی کہ گه یشتی به بهینی پوکنی یه مانی و «حجر الأسود» سوننه ته بلی: «اللَّهُمَّ آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ». ئه ی خویا، رجام هه یه چاکه ی دنیا و قیامه تمان بی عه تا بکه ی و له عه زابی ناگر بمان پاریزی. ئه مجار سوننه ته بۆ هه رچی مه یلت بی له خوی گه وره داوا بکه یت.

(۴- له سئ سووړانه وهی ته ووهلدا سوننه ته به پهله
دوړ بدیه ته وه و گورگه لوقی بکه ی و ثم دوعایه ش
بخوینی: «اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ حَبَّاً مَبْرُوراً وَ ذَنْباً مَغْفُوراً وَ
سَعِياً مَشْكُوراً». ته ی خوا یا، رجام هه یه و داوات لی
ته که م ثم حه جه بکه ی به تا عت و گونا هی تی که ل
نه که ی، وه له گونا هه کانم بیووری و عه مه له که م قه بوول

بکەى.

٥- سوننەتە «اضطباع» بکەى، واتە: ناوەرپاستى
 لىباسى ئىحرامە کە بخەرە ژىر باالى راست و ھەردوو
 سەرە کەى بخەیتە سەر شانى چەپت و شانى راست بە
 رووتى بھیلئیتەو.

٦- له نزيك به يته وه ته واف بکەيت.

٧- بەشويىن يە کەو و تەوافە کان ئەنجام بەدەيت.
 وەختى ھەر حەوت تەوافە کانت تەواو کرد سوننەتە
 پرۆى بۆ «ملتزم»، مولتەزەم و لەبەينى «حجر الأسود» و
 «باب الله» دا. بەباشى خۆت بلکینە بە بەیتەو و دەست
 بگرە بە پەردەى کەعبەو و سکت بلکینە بە مالى
 خواو و کولمت بخەرە سەر دیوارى بەیت و باوەشى
 پیاکە و بلى: «اللَّهُمَّ يَا رَبَّ الْبَيْتِ الْعَتِيقِ أَعْتِقْ رَقَبَتِي
 مِنَ النَّارِ وَ أَعِزَّنِي مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ وَ أَعِزَّنِي مِنْ
 كُلِّ سُوءٍ وَ قِنِّعْنِي بِمَا رَزَقْنِي وَ بَارِكْ لِي فِيْمَا آتَيْتَنِي،
 اللَّهُمَّ إِنَّ هَذَا الْبَيْتَ بَيْتُكَ وَالْعَبْدَ عَبْدُكَ وَ هَذَا مَقَامُ الْعَائِدِ

يَاكَ مِنَ النَّارِ، اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنْ أَكْرَمِ وَفْدِكَ عَلَيْكَ».

ئەي خاۋايە، ئەي خاۋەنى بەيتى ئازادكراۋ پرجام ھەيە و داۋات لى ئەكەم كە گەردنەم لە ئاگرى جەھەننەم و شەيتانى پەجمكراۋ بپاريزى؛ پرجام ھەيە لە ھەرچى خراپە ھەيە مەحفووزم كەي، ھيوام وايە قەناعەتم پىبكەي بەۋە كە پىم ئەدەي و پىم ئەبەخسى؛ موبارەكى كەي لىم ئەۋەي كە پىم ئەدەي. ئەي خاۋاي گەۋرە ئەم مالا ماللى تۆيە و منىش بەندەي تۆم و ئەم جىگە و مەقامىشە جىگەي ئەۋەيە كە داۋاي ئەۋەت لى كەين بمان پاريزى لە ئاگرى دۆزەخ، ئەي خاۋاي داۋات لى ئەكەم و پرجا و ئارەزووم ھەيە كە بىمگىرى و بىمخەيتە ناۋ ئەۋ جەمەع و كۆر و ھۆزەۋە كە بەلاي تۆۋە باش و بەرپىزن، دوايى ھەمدى خوا زۆر بىكە و سەلۋاتى زۆر لەسەر پىنغەمبەرى ئازىز بەدە.

(۸- لە دواي مەقامى ھەزەرەتى ئىبراھىمەۋە دوو

پركات نوپژى سوننەت بکە و بلى: «نیه تم ههیه دوو
 پركات نوپژى سوننەتى تەواف ئەکەم بو خواى تەعالا»
 لە پركاتى ئەووەلدا سوورەتى ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾
 بخوینە، وە لە پركاتى دووھەمدا سوورەتى ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ
 أَحَدٌ﴾. دواىى پرۆ بو حوجرەى ئیسماعیل لە ژیر
 پلوسكى رەحمەتدا دوو پركات نوپژى سوننەت بکە،
 دواىى لە «مسجد الحرام»دا لە ھەر شوینیكى بى دوو
 پركات نوپژى سوننەت بخوینە، سوننەتیشە ئاوى
 زەمزەم بخوینە وە بى پرژىنى بەسەر دەموچاو و
 سینەتدا. کاتیک ئاوى زەمزەم ئەخوینە وە سوننەتە ئەم
 دوعایە بخوینى: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ عِلْماً نَافِعاً وَ رِزْقاً
 وَاسِعاً وَ شِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ». ئەى خواىە، بەپاستى
 داواى عیلم و زانستى بە سوود و پرزقى حەلال و فراوان
 و شىفای ھەموو نەخوشینیکت لى ئەکەم.
 پوختەى قسە، سوورانەو بە دەورى مالى خوادا

بەم تەرتىبە يە: ئەووەل لە ڤوكنى «حجر الأسود» هەوە كە
 لە خۆرەھەلاتى بەيتا قەرارى گرتووە دەستى پىڤى بکە،
 دواى ڤوكنى «حجر الأسود» مولتەزەمە، دواى
 مولتەزەم «باب الله» يە و دواى «باب الله» بەرابەرى
 مەقامى حەزەرەتى ئىبراھىمە، دواى ئەو ڤوكنى عىراقىيە
 كە لە باكوور (شمال) ى بەيتايە، دواى ڤوكنى عىراقى
 حوجرەى ئىسماعىلە، ڤلووسكى ڤەحمە تىش لەو يە،
 دواى حوجرەى ئىسماعىل ڤوكنى شامىيە كە لە
 ڤوژئاواى بەيتايە، دواى ڤوكنى «شامى» ڤوكنى
 يەمانىيە، ڤوكنى يەمانى لە باشوور (جنوب) ى بەيتايە،
 دواى ڤوكنى يەمانى ڤوكنى حەجەرە. بەم شىوہ يە يەك
 دەور تەواو ئەبى، بەم جوۆرە حەوت دەور تەواو
 بکەيت.

«فرع» بړىك لە ئەسحابى مۆتەئەخىرىن، زانا و
 ئاگا و ئەھلى تەحقيق ئەو ڤەئىيانە ھەلېژاردووە كە

عہفوو درابیٰ لہو ٲس و چہٲہلیہ کہ لہ دہوروبہری
بہیتا لہناو «مسجدالحرام» و لہ شوینی تہوافدا ہہیہ و
خہلکی ناتوانن خوئیانی لی ٲیاریزن، فہرموویانہ: «إِذَا
ضَاقَ الْأَمْرُ، اتَّسَعَ».

ئہو شوینانہ کہ دوعا تیایانا گیرا ئہبی
بزانہ، لہ ٲانزدہ شوینی مہککہدا دوعا وەرئہگیری و
گیرایہ: (١- لہ تہوافدا، (٢- لہ مولتہزہمدا، (٣- لہ ژیر
ٲلووسکی ٲہحمہتدا، (٤- لہ ناو مالیٰ خوادا،
(٥- لہ لای ئاوی زہمزہمدا، (٦- بہسہر کیوی سہفاوہ،
(٧- بہسہر کیوی مہروہوہ، (٨- لہ بہینی سہفا و
مہروہدا، (٩- لہ ٲشتی مہقامی حہزرہتی ئیبراہیمہوہ،
(١٠- لہ کیوی عہرفاتدا، (١١- لہ مسوزدہلیفہدا،
(١٢- لہ «مینی» دا، (١٣ و ١٤ و ١٥- لہ کاتی ٲہجمی
سی جہمہرہدا.

ئەو غوسلانەى كە لە حەجدا سوننەتەن

بزانە، لە حەجدا نۆ غوسلى سوننەت ھەيە: (۱-بۆ ئىحرام پۆشىن لە مىقاتا، ئەلىي: قەسەم ھەيە غوسلى ئىحرام ئەكەم، جا ئەگەر لەبەر نەخۆشى يان نەبوونى ئاوانەيتوانى خۆى بشوا، ئەو سوننەتە لەباتى خۆشۆردن تەيەمموم بكا. (۲-بۆ داخلى بوونى مەككە لە زى توا «ذى طوى» دا، (۳-بۆ «طواف القدوم»، (۴-بۆ وەستانى عەرەفە، (۵-بۆ وەستانى «مُزدلفە»، (۶و ۷و ۸-بۆ سى پەجمى شەيتان، بەلام لە پۆژى جەژندا غوسل بۆ «جمرة العقبة» نى، (۹-بۆ «طواف الوداع».

ئەو شتانە كە لەسەر حاجى حەرامن

بزانە، ئەوانەى كە بۆ حاجى لەناو ئىحرامدا حەرامن، ھەشتن: (۱-ئەبى تەواوى سەرى يا بەعزى لە

سەرى بە ھىچ شتّى دانە پۆشى، دەس و دەمووچاوى
 ژنىش وەك سەرى پىاو وايە، نابى دايان پۆشى.
 (۲)- مەۋادى بۆن خۆش بە كار نەھىنى، بە لام ئەگەر
 دەس و دەمووچاوى و سەر بە سابوونى بۆن خۆش
 بشۆرى زىانى نىە. (۳)- نابى مووى ھىچ ئەعزايەك
 لابرى، وە نابى نىنۆك بىرى و نابى سەر و پىشىش
 پۇناوى بىرى. (۴)- جىماع و موقەددىماتى جىماع.
 (۵)- سەرپرېنى حەيوانى كىوى. (۶)- پۆشىنى لىباسى
 دووراو. (۷)- نىكاح و تەزۋىج. (۸)- پىرى دار و گىيى
 حەرەمى مەككە.

بزانە، ئەگەر حاجى لە ئىحراما جلى كىردە بەر يا
 خۆى بۆن خۆش كىرد يا سەر و سىمىل و پىشى چەور
 كىرد، يا بە ئارەزوۋە نىزىكى لە خىزانى كىرد تا ئاوى
 ھاتەۋە، يا سى تال مووى ئەندامى قىرتاند، يا سى
 نىنۆكى كىرد، ئەۋە لەسەرى واجب ئەبى حەيوانىك كە

بۆ قوربانى بىشى سەر بېرى و بىدا بە فوقەراى حەرەم،
يا سى ساع گەنم بدا بە شەش داماوى حەرەم،
ھەريە كىكىان نيو ساع، يا سى پۆژ بە پۆژو بى، ۋە بۆ
بىرىنى يەك تال موو يا يەك نىنۆك ئەبى
يەكسەد و بىست و يەك (۱۲۱) مسقال، قووت يا يەك
دىرھەم بدات بە فوقەراى حەرەم، يا يەك پۆژ بە پۆژو
بى. ۋە بۆ قىرتاندىنى دوو تال موو يا دوو نىنۆك
دووسەد و چل و دوو (۲۴۲) مسقال قووت يا دوو
دىرھەم بدات يا دوو پۆژ بە پۆژو بى. ۋە ئەگەر
جىماعى كرد - خەلال بى يا حەرام - ھەرچەند حەج و
عومرە كەى بە تال ئەبىتتە ۋە، ئەبى ئەرکان و واجباتى
باقىماندەى تەوا و بكات. بى تەفرە و دواخستن عومرە
ئەنجام بدا. لە سالى داھاتو و ىشدا ئەبى حەج بكاتە ۋە،
ھەرچەند سوننەت ىش بى، عەلا ۋە، ئەبى كەفارەت ىش بەم
تەرتىبە بدا: يا ئەبى و شترىك سەر بېرى بۆ ھەژارانى

حەرەمى مەككە، يا گايەك يا حەوت سەر مەرۈ بزن،
 ئەگەر ئەوھى بۇ نەكرا ئەبى بە قىمەتى وشترىك قوت
 بىكرى و بىدا بە دامائى حەرەمى مەككە، ئەگەر
 ئەوھىشى بۇ نەكرا لەباتى ھەر سەد و بىست و يەك
 مسقال قوت ئەبى رۇژىك بەرۇژوو يىت. بەلام كاتىك
 حەج و عومرە بەتال ئەكاتەو كە بەر لە «تخلل»ى
 ئەوھل بووبى، وەگەر نەدواى تەھەللولى ئەوھل ھەر
 فىدىيە لەسەر واجب ئەبى و حەج عومرە كەى بەتال
 ناكاتەو. وە بۇ پرىنى دارى گەورە ئەبى گايەك بدا، وە
 تۆلەى پرىنى دارى بچووك مەرىكە و تۆلەى پرىنى گيا
 قىمەتەتى.

بزائە، ئەو حەيوانە كە بەھۆى يەكى لەم سى شتەو
 سەرپرىنى واجب ئەبى برىتىن لە: (يەكەم: لەسەر ئەو
 كەسەى كە بە «تمتع» يا «قران» حەج بكا، (دوھەم: بە
 سەبەبى نەكردنى شتىكى واجبەوھە، (سېھەم: بە

سەبەبى كىرىدىكى شەرتىكى ھەرامەۋە. ئەگەر بۇ ھاجىيەك
كە بە تەمەتتە ياقىپان ھەجى كىرىدۇ ۋە بۇ يەردە كەت
ھەيۋان سەربىرى، ئەبى دە پۇر بەپۇر ۋە بى ۋە سى
پۇر يان بەرلە تەۋابىۋى ھەج ۋە ھەت پۇر تىرىان
پاش لەگەر ۋە بۇ ناۋا ۋە مەلى.

تۆلە ھەيۋانى كىرى بۇ «ۋەتەر مورخ» ۋەتەر ۋە بۇ
گەكىرى ۋە كەرىكىرى گەيە، ۋە بۇ ئاسك، بىز ۋە بۇ
كەرىۋىشك، گىسك ۋە بۇ پۇر (بەۋەرز) كەرىلەيە. جا
ئە ھەيۋانە كە لە شەرى تۆلە دىارى نە كەۋە ئەۋە
دوۋ كەسى عاقل قىمەتى دىارى ئەكەن، ئەگەر ۋەتەرى
نەۋە بە قىمەتە كەي خەۋەدە مەنى بىيىن ۋە بىدەن بە
داماۋانى ھەرىم. خۇلاسى ئەۋەتەنە كە بۇ كەۋەرى
ئەشەن بىرىتىن لە: ۋەتەر ۋە گە ۋە مە ۋە بىز ۋە گىسك ۋە
كەرىلە ۋە بەرىخ يە قىمەتە كەي قەۋەتتىكى ۋە بىرى
كە بۇ سەرىتەرە بىشى ۋە بىرى بە داماۋانى ھەرىمە

مەككە، كەيف خۇيەتى گەدا و ھەژارەكان نىشتەجىيى
 ھەرەم بن، يا پىيوار بن، پىويستە گۆشتى ھەيوانە كە
 لانى كەم بدرىتە سى ھەژار، يان نابى خوى ھىچى لى
 بخوا. يا لەباتى ھەر يەكسەد و بىست و يەك (۱۲۱)
 مسقال قووت ئەبى يەك رۆژ بەرۆژوو بى.

فائدة ، لە مەزھەبى ئىمامى ھەنەفىدا گۆشتى
 خوينەكان دروستە بنىرى بۆگەدا و ھەژارانى
 ولاتانى تر، بەلام ئەبى ھەر لە ھەرەمدا ھەيوانەكان
 سەر بېرىن.

«فرع» ھىچ شتې لە موھەررەماتى ئىحرام ھەج و
 عومرەى ژن و پىاوبەتال ناكاتەو ھەيرى جىماع نەبى.

بردنى بەرد و خاكى ھەرەم

بزانە بردنى بەرد و خاكى ھەرەمەين و ئەو ھەيش كە
 دروست ئەكرى لە گلى ھەرەمەين، وەك گۆزە و
 شتانى تر بۆ ھەيرى ھەرەمەين ھەرامە و دروست نىە،

جا ئەرگەر حاجى يا غەيرى حاجى بە عىنوانى
تەبەرپرۆك، يا بە ياساى تىجارەت و بازرگانى بۆ
غەيرى ھەرەمەين نەقلى کرد، لەسەرى واجبە ئەو شتە
بگەر ئىتتەوہ بۆ ھەرەمەين.

با خوشکان بزانن، بۆ بەرگرى لە عادەتى شەرعى
ئەتوانن لە دەرزى و ھەب ئىستيفادە بکەن تا ئاداب و
ئەحکامى ھەج و عومره تەواو ئەبى. ئەرگەر ئافرەت بەر
لە «طواف الإفاضة» کەوتە ھەيزەوہ و پاك نەبوہوہ تا
گەرپايەوہ ئەوہ ھەر لە حالەتى ئىحرامدا ئەمىنەتەوہ با
چەن سالىش توول بکىشى، تا بروتەوہ بۆ مەككە و
«طواف الإفاضة» بەجىيىنى، بەلام ئەرگەر لە بەر
نەبوونى نەيتوانى بروتەوہ بۆ «بيت الحرام» ئەوہ
حوکم و بپريارى «مُحَصَّر» ى ھەيە ئەتوانى بەم سى
شەرەتە تەھەللۇل بکات:

۱. بە سەر بپرىنى مەرپۆك،

۲. بە قەسر، واتە كورت كۆرۈنۈش مۇسۇس،
 ۳. بە نىيەتتە تەھەللۇل. ئەمە تەھەللۇل بىر كەس
 مۇتەئەخخىرىن، بەلام بىر كەس تىرىش قەرمۇيەنە:
 ئەتوانى تەقلىدى ئىمامى ئەبۇوحەنىفە و ئىمامى
 ئەحمەد بىكا و بە عەجەلە وارىدى «مسجدالحرام»
 بىيەت و تەواف بىكات و دىۋى تەواف لە
 «مسجدالحرام» دا نەۋىسى و بە سىرەت بىتە دەرەۋە،
 بەلام ئەبى لە كەفارە تا و شىركىدا بە فۇقەرەي مەككە،
 ئىتر لە باتى «طواف الإفاضة» بۇى حىساب ئەكرى.

ئەگەدارى: جۋان وايە پىا و ژن تەقلىدى ئىمامى
 ئەبۇوحەنىفە رەھىمەللىھۇم بىكەن تا دەسنوۋىيان لە يە كتر نەشكى.
 بەلام ئەبى مۇراعاتى مەزھەبى ئىمام ئەبۇوحەنىفە بىكەن
 تا «تلفيق» رۇۋ نەدا؛

بىزانە! بەلام ئىمامى حەنەفىيەۋە فەرەزى دەسنوۋى
 چۋارن: (۱- شۇرىنى دەموۋچاۋ بە ئاۋى پاك يە كجار،
 (۲- شۇرىنى ھەردوۋ دەست تا ئەنىشك،

(۳- يەكچوارەمى مەسحى سەر، (۴- شۆرىنى ھەردوو پىي لە گەل ھەردوو قولى پىي دا.

ئەو شتانه كە دەسنوئز بە تال ئە كەنەو نو شتن:

(۱- دەرھاتنى ھەرشتيك لە پيش يا لە پاشەو.

(۲- دەرھاتنى خوین ياكيم لە ھەر شوينيكى بەدەنا

مادام لە شوینی خويانەو تەجاووز بکەن و بلاو ببنەو.

(۳- ھاتنەدەرەوئى خوین لە دەمەو ماداميك

زۆرتربى لە تفى ناو دەم يا بەرابەر بن.

(۴- بە رشانەوئى ھەرشتيك، بەلام بەو شەرتە كە

رشانەوئە كە پرى دەمى بى.

(۵- خەوتن، ماداميك ژيرى خوئى مەحكەم

نە كەردبى.

(۶- بى ھۆش بوون.

(۷- شيت بوون.

(۸- سەرخۆش بوون.

(۹- پىكەنين لەناو نوؤزا بوؤن و پياوى بالغ، بەلام

دہس دان بہ عہورہ تہوہ دہ سنوئڑ ناشکیئئی، لہ مسی
پیاو بوژن و ژن بو پیاو دہ سنوئڑ ناشکیئئی.

ئاگاداری! با خوشکان بزائن ژئی کہ لہ عادہ تی
شہر عیدابی ئہ توانی تہواوی مہناسیکی حہج و عومرہ
وہک نیہ تی ئیحرام و سہفا و مہروہ و راوہستانی کیوی
عہرہ فات و حہلقی سہر و مانہوہی شہو لہ موزدہ لیفہ و
رہجمی شہیتان و مانہوہی دوو شہو لہ مینادا ببا
بہرپوہ غہیری تہواف نہبی. وہ بو ئہنجام دانی
تہوافیش ئہ توانی تہقلیدی ئیمامی ئہبوحنیفہ و
ئیمامی ئہحمہد بکا و ہجووم ببا و بہ عہجہلہ واریدی
«مسجدالحرام» ببی و تہواف بکا. ئہمما ئہبی لہ
کہفارہ تیا و شتریک بدا بہ فوقہرای مہککہ، ئیتر لہ باتی
«طوافالافاضہ» بوئی حیساب ئہ کرئی وہک و ترا.

سەئى بەينى سەفا و مەرۋە
ئەۋكەسەي كە تەۋافى كرد، دۋاي تەۋاۋى بوۋنى
تەۋاف و دوو ركاتە نويژە كەي، سوننەتە دەست لە
«حجرالأسود» بدا، ئىنجا لە دەرگای سەفاۋە بېرواتە
دەرۋە بو سەئى مابەينى سەفا و مەرۋە.

جا بزانه، سەئى مابەينى سەفا و مەرۋە سى شەرتى
هەيە: (۱- ئەبى لە كىۋى سەفاۋە دەستى پى بىرى.
(۲- ئەبى حەوت هاتوچۆ بى. (۳- ئەبى لە دۋاي
تەۋافى روكن يا دۋاي «طواف القدوم» ەۋە بىت، بەلام
چاك واىە لە دۋاي «طواف القدوم» ەۋە بىت، سوننەتە
بەسەر كىۋى سەفا و مەرۋە ەۋە بە قەدەر بالا پىاۋىك
سەر كەۋى تا چاۋى بە بەيت بىكەۋى، بەسەر كىۋى
«صفا و مەرۋە» ەۋە سوننەتە ئەم دۋعا بخۋىنى: «اللَّهُ أَكْبَرُ،
اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ وَ لِلَّهِ الْحَمْدُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ عَلَى مَا هَدَانَا
وَالْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى مَا أَوْلَانَا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ
لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَ يُمِيتُ بِيَدِهِ الْحَيُّ وَ هُوَ

عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ أَنْجَزَ وَعَدَهُ وَ
 نَصَرَ عَبْدَهُ وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَلَا نَعْبُدُ
 إِلَّا إِيَّاهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ». خواله
 ھەموو شتێ گەورەترە، خوا گەورەییە، خوا گەورەییە،
 ھەمد و ستایش ھەر بۆ خوای گەورەییە کە ھیدایەتی
 ئێمەی دا و بە سەبەبی ئیسلامەو ھەشارەزای کردین
 لەسەر تاعەتی، ھەر بۆ خوا ھەمد ئەکەین لەسەر ئەو
 ناز و نیعمەتانەی کە بە ئێمەی داوە، ھیچ
 خوایەکی عیبادەتی بۆ بکری بە ھەق بێجگە زاتی الله
 نەبێ کە تەنیا و بێ شەریکە و ھاوێلی نە، تەواوی ئەرز
 و ئاسمان مولکی ئەو، ھەر بۆ ئەو ھەمد و ستایش
 ئەکری، ھەر ئەو زیندوو ئەکاتەو و ئەمرینی، تەواوی
 خێر بەدەستی ئەو و قادری بەسەر تەواوی مومکیناتا،
 ھیچ خوایەکی نییە عیبادەت و پەرستشی بۆ بکری
 بێجگە زاتی ئەو نەبێ، تەنیا و ھەوێلی خۆی
 جێبەجێ ئەکات، یاری و کۆمەکی بەندەیی خۆی

ئەدات، بە تەنبايى ئەحزاب ئەشكىنى، ھىچ
خوایەك عىبادەت و پەرستىشى بۆ بىكرى بىجگە زاتى
ئە و نەبى، ئىمەش عىبادەت ناكەين بىجگە بۆ زاتى ئە و
نەبى، ھەر موخلىسى ئەوين و دىن ھەر بۆ ئە وە،
ھەرچەند گروى كافرىن و مونافىقىنىش پىيان ناخوش
بى.

لە ئەووەل و ئاخىرى سەفا و مەرودەدا سوننەتە بە
عادى بپروا بەرپىدا و سوننەتىشە ئەم زىكرە بخوینى:
«رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَ تَجَاوَزْ عَمَّا تَعْلَمُ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعَزُّ
الْأَكْرَمُ، اللَّهُمَّ آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَ فِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَ
قِنَا عَذَابَ النَّارِ». ئەى خوايا داواى لى خوش بوون و
بەزەبىت لى ئەكەم و رجا و ئاواتم ئەمەيە كە لىم
بىوورى لەوہى كە ئەيزانى، بەراستى تۆگەورە و
بەپىزى، ئەى خوايا چاكەى دونيا و قىامەتمان پى
بەخشى و لە عەزابى ئاگر بمان پارىزى.

بزانە، سوننەتە لە سەعى سەفا و مەرودەدا «اضطباع»

بکھی و شہش «ذراع»^۱ بمینّی بۆ میلہ سہ وزہ کہ
گورگہ لوقی بکہیت تا ئہ گہیت بہ میلہ سہ وزہ کہ والہ
جیہہ تی مہروہ وہ، ہہروہا لہ مہروہ وہ کہ گہ پایتہ وہ با
شہش زیراعی بمینّی بۆ میلہ سہ وزہ کہ دہست بکہ بہ
پاکردن تا ئہ گہیتہ وہ بہ میلہ سہ وزہ کہ والہ تہرہ فی
سہ فاوہ. بہ لام راکردن بۆ ئافرہ تان سوننہت نیہ.

له سه فاوه بۆ مهروه به رايه ك حيساب ته كرى
 و له مهروه يشه وه بۆ سه فا به رايه كى تر، له سه فاوه
 دهستى پى ته كرى و له مهروه وه ئاخري دىت. جا ته گهر
 كه سيك له دواى «طواف القدوم» وه سه عى كرد بى ئيتير
 ئيعادهى گهره ك نيه. حاجى تا وا له لىباسى ئيحرامدا و
 بهره و ژوور و بهره و خوار كه ته كا يا ته چيته ناو
 ره فيقانه وه سوننه ته به دهنگى بهرز ته لبيه بكات. بزان،

(۱) ذراع: نیو میٹر.

فصل

بۆ پېشەۋاي موسولمانان يا جېنشېنى سوننەتە لە
 پوژى حەوتەمى مانگى «ذى الحجە» لەدوای نوپۇزى
 نيەپوژ لە شارى مەككەدا وتارىك بخوينتەۋە و لە
 وتارەكەيدا حاجيان فيرى ئەحكامى حەج بكا و
 فەرمانيان پى بىدا كە لە پوژى ھەشتەمى «ذى الحجە»
 بپوژ بۆ «مىنى»، جا لە پوژى ھەشتەمى «ذى الحجە»دا
 كە مەشھوورە بە «يوم الترويه»، لەگەل حاجيانا بچى بۆ
 مينا و شەۋى عەرەفە لەۋى بن و كاتى پوژ بوو ۋە پوژ
 بۆ كىۋى عەرەفات و لە پىگەدا سوننەتە ئەم دۇعايە
 بخوينن: «اللَّهُمَّ إِلَيْكَ تَوَجَّهْتُ وَإِلَى وَجْهِكَ الْكَرِيمِ
 أَرَدْتُ فَاجْعَلْ ذَنْبِي مَغْفُورًا وَحَاجِّي مَبْرُورًا وَارْحَمْنِي
 وَلَا تُخَيِّبْنِي إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ». ئەى خۋاي
 گەۋرە، ئەۋا بۆ خزمەتى تۆ ھاتم ئىرادەى زاتى
 گەۋرەى تۆ ئەكەم، ھىۋا و ئارەزوو و ئاۋاتم ئەمەيە كە
 لىم خۇش بىي و حەجم لى ۋەربگىرى و پەحمم

پىڭكەي و ئابرووم نەبەي و بىم پارىزى، بەپاستى
 بەسەر ھەموو شتىڭدا تەوانايى و دەسەلات ھەيە.
 سوننە تىشە لە پۇژى عەرەفەدا كەس وارىدى كىۋى
 عەرەفات نەبى تا پۇژ لە خەتى ئىستىوا لا نەدات،
 بەلكو لە نىزىكى مزگەوتى نەمىرەدا خىمەي خوى
 ھەلبدا و پروا لە مزگەوتى ھەزەرەتى ئىبراھىمدا نوپۇزى
 نىوەرۇڭكا، جا ئەگەر قەسر و جەمەي بۇ دروست بى
 «جمع التقدیم» بكاو ئەمجار وارىدى كىۋى عەرەفات
 بىي.

دۇعاى عەرەفات

❖ كاتىك كەگە يىشتىتە كىۋى عەرەفات سوننەتە ئەم
 دۇعايە بە زورى بخوینى: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا
 شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ وَ هُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ
 قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ اجْعَلْ فِي قَلْبِي نُوراً وَ فِي سَمْعِي نُوراً وَ فِي
 بَصَرِي نُوراً اللَّهُمَّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي وَ يَسِّرْ لِي أَمْرِي،

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا
عَذَابَ النَّارِ، اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيرًا وَلَا
يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ فَاعْفُ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ
وَارْحَمْنِي إِنَّكَ أَنْتَ الْعَفُورُ الرَّحِيمُ، اللَّهُمَّ انْقُلْنِي مِنْ ذُلِّ
الْمَعْصِيَةِ إِلَى عِزِّ الطَّاعَةِ وَاكْفِنِي بِحَلَالِكَ عَنْ حَرَامِكَ
وَاعْزِزْنِي بِفَضْلِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ وَنَوِّرْ قَلْبِي وَقَبْرِي
وَاهْدِنِي وَأَعِزَّنِي مِنَ الشَّرِّ كُلِّهِ واجْمَعْ لِي الْخَيْرَ، اللَّهُمَّ
إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتَّقَى وَالْعِفَافَ وَالْغِنَى، اللَّهُمَّ اغْفِرْ
لِلْحَاجِّ وَلِمَنْ اسْتَغْفَرَ لَهُ الْحَاجُّ». هیچ خوايه ك عبياده تى
بۆ بىرى به حق بىجگه زاتى الله نه بى، زاتى الله ته نيايه
و هاوهل و شهريكى نيه، مولك و ستايش هه رهى نه وه،
به سه ره موو شتيكا ته وانايه، نهى خوايا، رجا و
ئاوات و ثاره زووم نه مه يه كه نوور بىخه يته ناو دل و
گوپچكه و چاومه وه، نهى خوايا، هيو و ئاواتم نه مه يه
كه دل و دهروون و سينه م به نوورى مه عريفه ت شه رح
و گوشاد و بلاو كه يته وه، كاره كانم بۆ سه هل و ئاسان

كەى، ئەى خواىە، لە دونىا و قىامەتا چاكەمان
 پىبەخشى و لە عەزابى جەھەننەم بمان پارىزى، ئەى
 خوايا، زولمى زۆرم لە نەفسى خۆم كردوو، كەسش
 ناتوانى لە گوناھم خۆش ببى بىجگە زاتى تۆ نەبى،
 رجا و هىوا و ئاواتم ھەر ئەو ەيە كە لىم خۆش ببى و
 لى خۆش بوون ھەر لای تۆو ەيە، داوات لى ئەكەم كە
 پرەحمم پىبەكەى و بەزەىت بە منا بىتەو، بەراستى تۆ
 غەفوور و پرەحىمى، ئەى خواىە، رجاو ئاواتم لە تۆ
 ئەمەيە كە لەناو زىللەتى گوناھا دەرم بىنى و داخلى
 عەزەمەتى تاعەتم بەكەى و بمخەرە ناوگەرەبى
 تاعەتەو، داوات لى ئەكەم، رجات لى ئەكەم، هىوا و
 ئارەزووم لە تۆ ئەمەيە بە ھەلەل بى نىازم كەى لە ھەرەم،
 رجام ەيە بە فەيز و لوتفى خۆت بى نىازم كەى لە
 غەيرى خۆت، يارەبى داوات لى ئەكەم دل و قەبرم
 نوورانى كەى، يارەبى ئارەزووم ئەو ەيە كە ھىدايەت و
 رىئوئىم بەكەى، لە ھەرچى شەرە بم پارىزى، ئەى

خوايه، داوات لى ئەكەم تەواۋى چاكە و خەيرم بۆكۆ
 بکەيتەۋە، يارەببى داۋاى ھىدايەت و تەقۋا و لە خوا
 ترسان و پاكداۋىنى و سەرۋەتت لى ئەكەم، ئەى
 خوايا، پىچام ھەيەكە خوش بىي لە حاجى و لەۋەيش
 كە حاجى داۋاى لى خوش بوۋنى بۆ ئەكات. دۋاى
 خويندى ئەم دۇعا سوننەتە سەلۋاتى زۆر لەسەر
 پىغەمبەرى ئازىز ﷺ بەدەيت و بۆ ھەرچى مەيلىت ھەيە
 دۇعاى تىرىش بکەى و لە دۇعاكانىشتا دەست بەرز
 بکەيتەۋە و ھەزار كەرەتلىش سوۋرەتى ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ
 أَحَدٌ﴾ بخوينى، پىغەمبەرى خوا ﷺ فەرمۋىتەتى:
 «ھەر كەس لە پۇژى عەرەفەدا ھەزار مەرتەبە سوۋرەتى
 ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ﴾ بخوينى، ھەرچى لە خوا داۋا بكات
 پىي ئەدرى.

حاجى بزانه، گەۋرەترىن شوين بۆ دۇعا كىردن لە
 كىۋى عەرەفاتا ئەو شوينەيەكە پىغەمبەرى ئازىز ﷺ
 عىبادەت و زىكرى تيا كىردۋە، ئەو شوينىشە بىرىتيە

لەو بەردە گەورانە كە لە خواری «جبل الرّحمة» وە
فەرش كراون، وان لە ناوہ پراستی كیوی عەرەفاتا و
پیشی ئەلین «ایلال».

بزانه! تەواوی ئەرزى عەرەفات شوینی پراوەستانە،
جا ئەگەر حاجی لە پوژی نوھەمی «ذی الحجّة» دا
دوای لادانی پوژ لە خەتی «استواء» لە ھەر شوینیکی
ئەرزى عەرەفاتدا پراوەستى ھەرچەند بە شوینی
شتیکدا بگەڕی مادامیک لە لیباسی ئیحرامدا بێ، ئەو
پراوەستانە کەى دروستە و ئەبێ بە حاجی. وە
فەرموودەى پراست ئەوێ کاتى وەستانە کەیشى
ئەمینی تا بەیانى پوژی جەژنى قوربان، جا ئەگەر
حاجی لە عەرەفاتدا لە پوژی نوھەمدا پراوەستا ئەمجار
پیش پوژئاوا بوون لە عەرەفاتدا پوژیشتە دەرەو و
نەگە پراوە بوو عەرەفات، ئەو حەجە کەى دروست ئەبێ،
ئەمما سوننەتە حەیانیک سەربەری، وە لە

فەرمودە يە کدا واجبە. جا لە کاتیک پوژ ئاوا بوو پوژ بو
موزدە لىفە و نوژی مە غریب بىبە بۆلای عىشا و بە
«جمع التأخیر» لە موزدە لىفە دا بیان خوینە، بە لام بە و
شەر تە چوار پوژ بەر لە پوژی عەرە فە داخلى مە ککە
نە بووبى، ئە گەر وابوو ئەبى نوژی مە غریب لە
عەرە فاتدا بکەیت و نوژی عىشايش لە موزدە لىفە دا
بەبى قە سروجە مع.

ئاگادارى ، ئە گەر حە ججاج لە پوژی دە هە مى
قوربانا بە هە ل و ئىشتىبا لە عەرزی عەرە فاتا پراوە ستان،
ئە وە پراوە ستانە کە یان کافىيە، مە گەر لە عادە تى سالا نى
پیشوو ژمارە یان کە متر بى، ئە وە ئەبى لە سالى
دا هاتوودا قە زای کە نە وە، بە لام ئە گەر لە پوژی
هە شتە مە دا بە ئىشتىبا پراوە ستان و بەر لە وقوفى عەرە فە
بۆیان دەرکەوت کە بە غە لە ت پراوە ستاون، ئە وە
لە سە ریان واجبە کە لە پوژی نۆ هە مىشدا لە عەرە فاتدا

بمىننەو، وە ئەگەر بە ھەلە كەيان نەزانى تارپۇزى جەژن
ئەو ھەلە سەريان واجبە كە لە سالى داھاتوودا
حەجە كەيان قەزا بكنەو.

مانەو ھەلە موزدەليفە

❖ كاتىك وارىدى موزدەليفە بوو یت سوننەتە ئەم
دوۋعايە بخوینى: «اللَّهُمَّ إِنَّ هَذِهِ مُزْدَلِفَةٌ جُمِعَتْ فِيهَا
الْسَّنَةُ مُحْتَلِفَةٌ تَسْأَلُكَ حَوَائِجَ مُؤْتِنَقَةً فَاجْعَلْنِي مِمَّنْ
دَعَاكَ فَاسْتَجَبْتَ لَهُ وَتَوَكَّلَ عَلَيْكَ فَكَفَيْتَهُ». ئەى خوايا،
بەپراستى ئەمە موزدەليفە، تىيدا كۆكراو ھەلە زمانى
جۆراو جۆر (عەرەبى و غەبرى عەرەبى)، يەكە يەكە
داواى ئارەزووى خويان لە تۆ ئەكەن، ھىوا و ئارەزوو
ئاواتم ئەو يەكە بمخەيتە ناو زومرەى ئەو كە سانەو ھەلە
داوات لى ئەكەن و ئارەزوويان جىبەجى ئەكەيت و
دوۋعايان لى ھەرئەگرى، پشتيان بە تۆو بەستوو و تۆ
بۆ ئەوان كافى و بەسى.

حاجى واجبه شه و له موزده ليفه دا بمىنئته وه. بزانه،
 واجبه كهى به مانه وهى كه مى له نيوهى دووه مى شهوى
 جهژنا دئته جى، جا ئه گهر ئه ندازه يه كه له دواى
 نيوه شه و له وى مايته وه و ئه مپرا پويشتى بو مينا يا له
 پيش نيوه شه و پويشتى و به لام گه پرايتيه وه بو موزده ليفه،
 ئه وه لازم ناكا خوين بدهى، وه ئه گهر نه گه پرايتيه وه ئه وه
 ئه بى حه يوانىك سهر بپرى. به لام ئه گهر عوزرىكى
 شه رعى وه كه ئه وه كه نه خوش بى، يان په له ت كردبى و
 ريگه ت لى ون بووبى و فرياي موزده ليفه نه كه وتبى،
 ئه وه خوينت له سهر واجب نابى.

وه سوننه ته ههفتا دنكه به ردى چكوله به قه ده ر
 باقله بو پره جمى شه يتان له موزده ليفه دا هه ل بگرى و
 نويزى به يانى زوو بكهى و به ره و مينا بكه ويته پرى.
 كاتيك گه يشتيه «مشعر الحرام» سوننه ته ئه م دوعا يه
 بخوينى: «اللَّهُمَّ بِحَقِّ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَالْبَيْتِ الْحَرَامِ
 وَالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالرُّكْنِ وَالْمَقَامِ أْبْلُغْ رُوحَ مُحَمَّدٍ ﷺ مِنَّا

التَّحِيَّةَ وَالسَّلَامَ وَ أَدْخِلْنَا دَارَ السَّلَامِ يَا ذَا الْجَلَالِ
وَالْإِكْرَامِ». ياره ببي له بهر خاتري «مشعرالحرام» و
«بيت الحرام» و «شهرالحرام» و روکني «حجرالأسود»
و شوي ني حه زره تي ئيبراهيم عليه السلام له ئيمه وه بگه يينه به
روحي پيغه مبهري نازيز دروود و سه لام، بمانخه ره ناو
به هه شته وه ئه ي خاوه ني جه لاله ت و که پرامه ت.
سوننه ته تا ئه سفار له وي بمينيته وه و دوو رکات نو يژي
سوننه تيش له «مشعرالحرام» دا بکه ي و ئه مجار له
شيوي «محضر» وه به ره و مينا بروي.

مانه وه ي دوو شه و له مينا و

چونيته تي ره جم

کاتي په جمی شه يتان له دواي نيوه شه وه وه ده ست
پي ئه کات، به لام سوننه ته دوا بخريت تا خوړ ئه که ويته
سه رکيوان، به لي کاتيک گه يشتيته مينا برو بو سي
جه مبه ره، به لام کارت به جه مبه ري ئه وه و و

دوۋھەمەۋە نەبىي، ھەتتا ئەگەيى بە «جىمىرەلەقەبە»،
ئەمبار ھەتتا بەردى لىيى بەدە.

بىزانە! «جىمىرەلەقەبە» سىنھەم شەيتانە، ئەبىي لىيى ناۋى
شەيۋە كەدا بەردى بىرلىيى لىيى جەمەرە ۋە سوننە تىشە لىيى كاتى
پەجىم كىردىنا پىۋو لىيى جەمەرە بىكات ۋە لىيى پاستى
بىكەۋىتە لىيى مېناۋە ۋە لىيى چەپىشى بىكەۋىتە لىيى
مەككەۋە، ئىنجايە كەيە كە ھەتتا بەردە كەيى لىيى بىدات،
بەلام ئەۋە تەنھا بۆ پىۋىزى «يۈمىنەلەقەبە» ئەبىي، ۋە گەرنە لىيى
پىۋىزى دىۋى جەزىندە كە مەشھۇرىن بە «ايامەلەشەرىق»
بۆ ھەمۇۋىيان سوننەتە لىيى كاتى پەجىم كىردىنا پىۋو
بىكەنە كەبە، ھەچەندە بىرلىك فەرمۇۋىيانە ئەگەر لىيى ھەر
چىۋار گۆشەشەۋە پەجىم بىكەرنە ھەر دىۋىستە.

بىزانە، ۋە خەتتى پەمى «جىمىرەلەقەبە» سىيى كاتە:
(۱) - «فەزىلەت» (۲) - «ئەختىيار» (۳) - «جەۋاز»، كاتى
فەزىلەت، تىۋىۋى پىۋىزى جەزىنە تا پىۋىزى لىيى خەتتى
ئىستىۋا لائەدا. كاتى ئىختىيار، تا غورىۋى پىۋىزى

جەژنە. کاتى جەواز، تا ئاخىرى «ايام التشرىق»ە. لە
 کاتى رەميا سوننەتە بلىي: «اللَّهُ أَكْبَرُ عَلَى طَاعَةِ
 الرَّحْمَنِ وَرَغْمِ الشَّيْطَانِ اللَّهُمَّ تَصَدِّقًا بِكِتَابِكَ وَاتِّبَاعًا
 لِسُنَّةِ نَبِيِّكَ». دواى رەمى «جمرة العقبة» سەر بتاشە يا
 کورتى کەرەوہ. ئەم سەر تاشين و کورت کردنەوہ بە
 تاشين يا قر تاندن يا دەرھينانى سى تال موویش ئەبى،
 جا ئەگەر کەسى موو نەبى بەسەر يەوہ، سوننەتە تىخ
 بينى بەسەر يا. دواى حەلقى سەر ئىحرام بشکينە و
 ئەگەر بۆت مومکين بوو برۆ بۆ مەککە و تەوافى پوکن
 ئەنجام بدە، پاشان بگەرێرەوہ بۆ مينا و واجبە لە مینادا
 دوو شەو بمينیتەوہ. پوژى دووھەم و سېھەم ئەبى بە
 تەرتیب رەجمى «جمرة الكبرى» و «جمرة الوسطى» و
 «جمرة العقبة» بکەى و ھەريە کيکيان حەوت بەردى
 لى بدەى، ئەبى ميلە کانیش بپيکى، نابى لەباتى بەرد
 شتيکى تر بوە شينى و ئەبى رەمىە کە بە دەس بىت و نابى
 بە قاچ بى يا بە بەرزە قانى و يا بە شتى تر، وە ئەبى

حەوت جار بى، نابىي بە يەكجار و يا بە دوو جار
 حەوت بەردەكە بدەي لە جەمەرە، وە ئەبىي لە ئەسلە وە
 بەردەكە بۆ جەمەرە بخەي و هيچ مەبەستىكى تەرت
 نەبىي.

بزانە، ئەنجامدانى ئەم چوار شتە: «۱-رەجم كردنى
 شەيتان، «۲-سەربرىنى ئاژەل، «۳-تاشىن يا كورت
 كردنە وەي مووى سەر، «۴-تەوافى پوكن، تەرتىب لە
 بەينانا سوننەتە و واجب نىيە. كە مادام وايە ئەگەر لە
 پيشا تەوافت كرد يا سەرت تاشى و دوايى پەجمى
 شەيتانت كرد دروستە و زەرەر و زيانى نىيە. بەلام
 تەرتىب لەم سيانەدا واجبە: ۱. ئەبىي ئىحرام پيشى
 ھەموو پوكنەكان بکەوئى. ۲. وەستانى عەرەفات پيشى
 تەواف و حەلق بکەوئى. ۳. تەوافى مالى خوا پيشى
 سەعى سەفا و مروە بى.

بزانە! ھەرکەس نەتوانئى خوى پەجمى شەيتان بکا
 دروستە وە کيل بگرئى تا پەجمى شەيتانى بۆ بکا؛ بەلام

وھ كېل ئەبى لە پېشا بۆ خۆى پەجمى ھەرسى جەمەرە
بكا، دواىى بپرواتەوھ لەباتى وھ كېل گرەكەى (موكل)
پەجمى شەيتان بكات.

بزانه، پەجمى پۆژانى «ايام التشرىق» لە دواى
«زوال» ھوھ دەس پى ئەكا و بە داچوونى پۆژىش كۆتايى
پى دىت. جا ئەگەر حاجى لە پۆژى دووھەمدا پىش
ئاوابوونى پۆژ لە مینادا بپرواتە دەرەوھ ئەوھ دروستە و
مانەوھى شەوى سېھەم و پەمى پۆژى سېھەمىشى لە
كۆل ئەكەوئ. وھ ئەگەر تا پۆژئاوا لەوئ ماىەوھ، ئەوھ
مانەوھى شەوى سېھەم و پەمى پۆژى سېھەمىشى
لەسەر واجب ئەبى.

ئاگادارى! ئەگەر حاجى بە عەمد يا بە سەھو بۆى
نەكرا لە پۆژى جەژندا پەمى «جمرة العقبة» بكات،
ئەوھ ئەتوانئ لە شەو و پۆژى تەشرىقدا پەجمى
«جمرة العقبة» بكات. وھ ئەگەر بۆى نەكرا لە پۆژى
تەشرىقى ئەووەل و دووھەمىشدا پەمى جەمەرەكان

بكا، ئەو ەبۆى ەە يە كە لە پۆژى سىھەمدا زەنجىرەوار
 لە پىشا پەمى «جمرة العقبة»ى پۆژى جەژن بكات
 ئەمرا بە تەرتىب پەمى «جمرة الكبرى و وسطى و
 العقبة»ى پۆژى ئەووەل و دووھەم و سىھەمى تەشرىق
 بكات، ئەم پەمى جەمەرەنە كە لە پۆژى سىھەمدا بە
 تەرتىب ئەكرىن بە حازر حەسابە و نابى بە قەزا (قضا)
 و كەفارەتى ناوى. جا ئەگەر بۆى نەكرا پەمى ەىچكام
 لە جەمەرەكان بكا، يان بپىكىانى تەرك كرد، يان سى
 بەردى نەوەشاند بۆ جەمەرەكان، ئەو ەسەرى واجبە
 حەيوانىك سەر بېرى لە كەفارەتا، يان دە پۆژ بە پۆژوو
 بى، ەروەھا ئەگەر شەوئىك لە مينا بەبى عوزر و بەھانە
 نەمايەو، ئەو ەسەرى واجب ئەبى كە مستىك
 دانەوئەل بەدات؛ وە ئەگەر دوو شەو نەمايەو ئەبى دوو
 مست بەدا، وە ئەگەر ەىچ شەوئىك لە مینادا نەمايەو،
 ئەو ئەبى مەپىك سەر بېرى يان دە پۆژ بە پۆژوو بى.
 جا ەەركات دوو ئەمر لە حەلق و پەمى و تەواف

ئەنجام درا، «تَحُلُّ» ى ئەووەلّ حاسلّ ئەبى، ئىتر
 حەلالە لىباسى دوورىاو پېۋشى و سەر بتاشى و نىنۆك
 بكا، ھەركاتىك ھەرسىيانىان جىيە جى كران تەحەللولى
 دووھەمىش حاسلّ ئەبىت و باقى قەدەغە كراوھە كانى بۆ
 حەلالّ ئەبى.

باسى عومرە

*_ حاجى، عومرە ىش وەك حەج واجبە، خوائ
 گەورە فەرموويەتى ﴿وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ﴾ بۆ
 خوائ گەورە حەج و عومرە جىيە جى بکەن. جا ئەگەر
 دوائ رچاۋ کردنى ئەحکامى حەج گەرەكت بوو
 عومرە بکەى پرۆ بۆ تەنعيم يا جەعرانە يا حودەبىيە و
 لە يەكئى لەو سى شويئەدا سوننەتە غوسلّ بکەى و
 واجبىشە لىباسى ئىحرام پېۋشى و بە دل نىەت بىنى. وە
 سوننەتىشە بە زبان بلى: قەسەم ھەيە عومرە ئەكەم و
 ئىحرام بە عومرە ئەبەستم بۆ خوائ تەعالا و

سوننە تېشە بە دەنگى بەرز بلىي: «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ،
 لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَالنَّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ
 لَا شَرِيكَ لَكَ». سوننە تە عومرەى زۆر بکەى، بە تايبەت
 لە مانگى پېرۆزى پەمەزاندە. «ابن عباس» ر.ھ.ا. ئەلەي:
 پېغەمبەرى خوا ﷺ فەرموویەتى: يەك عومره له
 پەمەزاندە سەوابى يەك حەجى ھەيە. يا فەرموویەتى:
 سەوابى حەجىكى ھەيە كە لە گەل منا كەردىتى.
 «قال ﷺ: عُمْرَةٌ فِي رَمَضَانَ تَعْدِلُ حَجَّةً. وَ فِي رِوَايَةٍ:
 عُمْرَةٌ فِي رَمَضَانَ تَعْدِلُ حَجَّةً مَعِيَ». بەلام لە غەبرى
 پەمەزانا سى عومره جا سەوابى حەجىكى ھەيە. جا
 ئەگەر لە تەنەيمدا ئىحرامت پۆشى ئەو سوننە تېشە لە
 مزگەوتى حەزەرەتى عايشەدا - خەلىلى رازى بى - دوو
 پەكەت نوپىرى سوننەت بکەى و ئەمجار بپروى بۆ
 تەوافى مالى خوا و لە پيدا بە زۆرى و بە دەنگى بەرز
 وشەى تەلبەى بخوینى تا داخلى «مسجدالحرام» ئەبى،
 ئەمجار واز لە تەلبەى بىنى و دەست بکەى بە تەوافى

مالى خوا، حەوت جار بە دەوريا بگەپى و موراعاتى
واجبات و مەسنووناتى تەوافى مالى خوا بگەى وەك لە
پۆژانى حەجدا كەردووتە بەبى فەرق و جىاوازى، جا
دواى تەواف برۆسەى مابەينى سەفا و مەروە ئەنجام
بەدە وەك لە پۆژانى حەجدا ئەنجامت داو، وە لە
مەروەدا حەلقى سەر بگەى يا كورتى بگەرەو.

پرسىار: ئايا بەر لە كەردنى حەج دروستە عومره
بكرى يا نە؟

وەلام: بەلى، چونكە پىغەمبەرى ئازىز ﷺ بەر
لەوەى حەج بكات سى عومرهى كەردووە: ۱. لە مانگى
«ذى القعدة»ى سالى شەشى كۆچى بەرانبەر بە سالى
۶۲۸ى زايىنى كە مەشهوورە بە سالى حودەيبىيە. ۲. لە
مانگى «ذى القعدة»ى سالى حەوتى كۆچى بەرانبەر بە
۶۲۹ى زايىنى كە مەشهوورە بە «عمرة القضاء». ۳. لە
سالى هەشتى كۆچى بەرانبەر بە سالى ۶۳۰ى زايىنى
پىكەوتى سالى غەزاي حونەين و فەتحى مەككە كە

مەشھۇرە بە ئومۇرەيى جەئرانە. بەلام لە سالى ۱۰ى
كۆچى بەرانبەر بە ۶۳۱ى زايىنى لە گەل پچاۋ كىردى
جە جىشدا ئومۇرەيى جىبە جى كىردۈۋە كە مەشھۇرە بە
«حجة الوداع»^۱.

ئومۇرە لە ئوغەتا بە مەئنا زىيارەتە، ۋە لە شەرعا
قەسدى مالى خاۋايە بۇ عىبادەت بە چەن مەرجىكى
تايىتە.

ھەج لە ئوغەتا قەسدى شتى گەۋرەيە، ۋە لە شەرعا
قەسدى مالى خاۋايە بۇ عىبادەت.

«فرع» ھەركەسى پروا بۇ شارى مەككە ۋە قەسدى
ھەج ۋە ئومۇرەيى نەبى، ئەۋە سۈننەتە كە ئىھرام بە ھەج
يا بە ئومۇرە بىستى ۋە لە فەرمودەيە كا ۋاجبە. مەگەر
ھاتوۋچۇي بۇ مەككە زۆر بى، ۋە كوۋ دارفرۇش ۋە
شۇفىر ۋە يىنەي ئەمانە... كە مادام ۋايە ئەگەر ھەج جاج لە

شارى مەككەدا ھاتنە دەرەوھى حەرەم بۆ ئىسراحت
وھيا بۆ زيارەت، وھكوو زيارەتى كۆيى عەرەفات يا
شوينانى تر كە جوزئى حەرەم نەبن، ئەوھ بۆيان
سوننەتە كاتى كە ئەگەر پەننەوھ ئىحرام بە عومرە بىھستىن
جا بىننەوھ بۆ حەرەم. بزائە مينا و موزدە لىفە داخلى
حەرەمن.

ئاگادارى ، حاجى، عومرە گوزار، يا ھەر كە سىكى تر
كە ئەتەوئى لە مەككەدا بېچىتە دەرەوھ، لە سەرت واجبە
كە «طواف الوداع» بکەى و نابى لە دواى
«طواف الوداع» لە مەككەدا بىننەتەوھ و خەرىكى كرىن
و فروشتن يا خەرىكى سەعى مابەينى سەفا و مەرۋە يا
ھەر كارىكى تر وھكوو سەردان لە رەفئەقان و خویشان
بکەى، يا عەيادەتى نەخۇشان، بەلكوو ئەبى لە ھەولى
چوونە دەرەوھدا بىي، جا ئەگەر كە مەترخەمىت كەرد و
زوو نەچوويتە دەرەوھ و بەبى عوزر و بەھانە و ماتل
بوون بە ديارى رەفئەقانەوھ مایتەوھ، ئەوھ ئەبى دووبارە

تەوافى خواخافىزى بىكەيتەو، ئەگەر بەم جۆرەت
نە کرد، ئەو ەفارە لەسەرت واجب ئەبى ە سەربزىنى
ەىوانىكە. بەلام ئەگەر ژنى ەوتە عادەتى
شەرىعىيەو، ئەو بى «طواف الوداع» ئەتوانى لە
مەككەدا بچىتە دەرەو ە ەفارەتیشى لەسەرنە.

مەرجى دروست بوونى حەج و عومره
حاجى، مەرجى دروست بوونى حەج و عومره
ئىسلامىيەتە، جا ئەگەر منال و كۆيلە ە ەزار حەج و
عومرەيان کرد ئەو دروستە. سەرىپە رشتكارى منداال و
شىت بلى: ەسەم ەيە ئەم كورەم يان ئەم كچەم حەج
يا عومرەى پى بىكەم، ئىحرامى ەجم بەست يا
ئىحرامى عومرەم بەست. جا ئەگەر منداالە ە فامىدە
بوو، ئەو ەوى ئەتوانى نەتى ئىحرامى حەج يا عومرە
بىنى ە ەرى ەوى تەواوى ئە ەكامە كانيان رچاوبكات.
جا ئەگەر ەزارە ە دواى دەولەمەن بوو ئەو لازم ناكە

ٲٲ و عومره بکاته وه، به لام ٲه گهر مناله که بلووغى بوو يا کوپله که ٲازاد کرا ٲه وه له سهريان واجبه که ٲٲ و عومره بکه نه وه.

ٲاجى، مهرجى و جووبى ٲٲ و عومره ٲوارن:
 (١) ٲيسلاميه ت، (٢) ته کليف، (٣) ٲورپيه ت،
 (٤) «استطاعة»، ٲيستيتاعه يش دوو به شه: «يه ک ته وانايى
 به ده نييه که به نه فسى ٲوئى ٲتوانئ ٲٲ و عومره بکا،
 ٲه مه يش ٲاوه نئى ٲوار مهرجه: (١). ٲه بئى ٲه نذازه ي
 نه فه قهى عه يال و منال و ٲهرج و مه سره فى ٲوون و
 هاتنه وه ي بئى. (٢). که سئى مالى دوو مه نزل له مه ککه وه
 دوور بئى ٲه بئى را ٲيله ي بئى، ٲيتر هئى ٲوئى بئى يا به
 ٲيجاره بئى گريئ. (٣). ريگه ٲه بئى ٲه مين بئى. ٤. به بئى ره نچ
 و زه ٲمه ت ٲتوانئ سوارى سه ياره يا ته ياره بئى.

«به شئى دوو هه مى ٲيستيتاعه: به ده ست هئنانئ
 ٲه جه به هوئى که سيکئى تره وه، ٲوون ٲوئى نا توانئ
 ٲٲ و عومره بکات ٲه بئى وه کيل بگريئ و «أجرة المثل»

(كړيى ھاووينه يى) يا كه متر له ھاووينه يى بدا پيى و بينړيى تا له جياتى حەج و عومره ي بۆ بكا، به لام لازم ناكا به شى نه فه قه ي مال و منالى بيى تا وه كيله كه ي پروا و بيته وه، وه نه گهر كه سىى مرد و حەج و عومره ي له سهر واجب بوو نه بيى به ميراته كه ي كه سىى بنيرن تا حەج و عومره ي بۆ بكات.

ئاگادارى ، نه گهر يه كى وتى به پهك كه وتوويهك: حەج و عومره ت بۆ نه كه م خوا نه ولاد بيى يا بىگانه نه وه له سهرى واجب قه بوولى بكا، وه نه گهر بۆ خه رج و مه سهره فى حەج و عومره پووليان پيدا واجب نيه قه بوولى بكا.

نه گهر حاجى قه ده غه كرا له حەج و عومره كردن خوا كافر قه ده غه ي بكا يا موسولمان، نه وه نه توانى ئيحرام بشكيى، به لام ههر له و شوينه دا نه بيى له كه فاره تا حه يوانيك سهر بپريى و بيدا به هه ژارانى نه ويى و حهلق يا ته قسیر بكا و نيه تى هه لوه شانده وه ي

ئىحرامىش بھيئى، جا ئەرگەر حەيوانى دەس نەكەوت
 ئەبى قىمەتى حەيوانەكە بەراوەرد بكا و بە قىمەتەكەى
 تەعام بکړئ و بیدا بە ھەژارانى ئەو شۆینەكە حەج و
 عومرەكەيان لى قەدەغە کردووە، جا ئەرگەر ئەو ەيشى
 پى نەكرا ئەبى لە بەرابەرى ھەر موددى تەعام پوژئك
 بە پوژوو بى، ئەمجار ئەرگەر حەج و عومرەكە لەسەرى
 واجب بووبوون ئەو ئەبى بى دواخستن و تەفرەدان
 ئەنجامیان بداتەو، بەلام بەو شەرەتە سالىك بەر لە
 قەدەغە کردنەكە حەج و عومرەى لەسەر واجب بووبى،
 وەرگەر نە قەزایان نییە و ھەر كەفارەت واجبە. ئەرگەر
 حاجى وەستانى عەرەفەى فەوتا ئەو
 لەسەرى واجب ئەبى ئىحرامى خوى بە کردەوەكانى
 عومرە حەلال بكا واتە بە تەواف و سەعى مابەینى
 سەفا و مەرورە و حەلقى سەر تەحەللول بكا و سەرى
 حەيوان سەر بېرى و حەجەكەشى قەزا بکاتەو، جا
 بزائە لەكاتى قەزای حەجەكەدا حەيوانەكەيش سەر

بېرى.

خۇلاسى، ئەو ھەيوانانە كە لە كەفارەتا ئەدرېن بە
ئىعتىبارى بېرىار و ھوكم چوار بەشن: (۱. خوينى
«ترتيب و تقدير» ريز و ديارى كراو. (۲. «ترتيب و
تعديل» ريز و بەراورد كراو. (۳. «تخير و تقدير»
سەرپشكى و ديارى كراو. (۴. «تخير و تعديل»
سەرپشكى و بەراوهرد كردن. خوينى «ترتيب» ياننى لە
كەفارەتا ھەر ھەيوان سەر بېرىي و دروست نىيە لە
ھەيوان سەر بېرىنەوہ لابدري بۆ دانەويلەدان و پوژوو
گرتن، مەگەر توانايى بەسەر ھەيوان سەر بېرىندا نەبى.
«تقدير» ياننى قىمەتى ئەو ھەيوانە كە دروستە لەباتى
ھەيوانە كە بدري بە بەراوهردى شەرع وا ديارى كراوہ
نابى كەم و زيادى تيا بكرى.

خوينى «ترتيب و تقدير» شامىلە بەسەر «۱ خوينى
تەمەتتوع، ياننى خوينى بەلەزەت. «۲ قيران،
«۳ فەوتانى وەستانى عەرەفات. «۴ نە كردنى فەرمان پى

پۇژىك بەپۇژوو بى، ۋە موشتەمىلىشە بەسەر خويىنى
قەدەغە كراودا (احصار). خويىنى قەدەغە كراۋىش بەم
تەرتىبەيە: ئەۋۋەل يەك سەر مەر ۋ بىز نە، ۋە ئەگەر مەر ۋ
بىز نىش دەست نەكەۋت ئەۋە ئەبى يەك سەر مەر يا يەك
سەر بىز ن بەراۋرد بىرى ۋ بە قىمەتەكەي دانەۋىلە بىرى
ۋ بىدىرى بە ھەژارانى ھەرەم، جا ئەگەر تەۋانايى
ئەۋەيشى نەبوۋ ئەۋە ئەبى لەباتى ھەر
يەكسەدۈبىستۋىەك مسقال دانەۋىلە يەك پۇژ
بەپۇژوو بى.

خويىنى «تخير و تقدير» واجب ئەبى بەھۋى
«۱ سەر تاشىن، «۲ نىنۆك كردن، «۳ بەكار ھىنانى شتى
بۇن خوش، «۴ بە پۇشىنى بەرگى دوراۋ، «۵ بە
داپۇشىنى سەرى پىاۋ، «۶ بە داپۇشىنى دەموۋچاۋى
ژن، «۷ بە پۇناۋى كردنى موۋى سەر ۋ پىش ۋ سىمىل،
«۸ بە ماچ كردنى ژن ۋ دەسبازى كردن لەگەلىا، «۹ بە
ئىستىمناۋ خۇرەھەت كردن. ۱۰ جىماعى نىۋانى

هەردوو حەلال بوونەكانى حەج. لەم دە بەشە
خوێنانەدا حاجى سەرپشكە لە بەينى حەيوان سەر
بريندا و دانى دانەوێڵە بە هەژارانى حەرەم و لە پۆژوو
گرتندا، هەرچەن تەوانايى حەيوان سەر برينيشى بى،
مەسەلەن ئەگەر حاجى سى تال مووى سەرى يا هەر
ئەندامىكى تری لابرد يا نینۆكى كرد ئەو مەیل
خۆیەتى حەيوان سەر بپرى يا سى ساع گەنم بدا بە
شەش هەژارى حەرەم هەریەكى نیو ساع، يا سى پۆژ
بە پۆژوو بى.

«تخیر و تعدیل» ، موشتەمیلە بەسەر خوینی
كەفەرەتى نەچیر و درەختا، واتە كەفەرەت بە هوى
كوشتنى نەچیر و برینى درخت و گيا واجب ئەبى.
مانیعی حەج و عومره شەشن:

۱. «احصار» ی عاممە، يانئ قەدەغەى تەواوى
حاجیان و عومره گوزاران بکرى و نەهیلن لە هیچ
رێگە یێكەو بەرۆن بۆ حەج و عومره.

۲. «احصار»ى خاسە، يانى يەك نەفەر حاجى بەستەم زىندان بىرى و قەدەغەي بىكەن لە ھەج و عومره. بەللى «احصار» چى عام بى چى خاس دواي قەدەغە كىردىيان لە ھەج و عومره بۆيان دروستە كە تەھەللۇل بىكەن، واتە بۆيان ھەللە كە ئىھرام بىكىنىن و سەر بىتاشن و ھەيوان سەر بىرن لە كەفارەتا. بەلام نەخۇش ناتوانى خۇي ھەللە بىكا و ئىھرام بىكىنى مەگەر بە مەرجى گىرتىي ئەگەر نەخۇش بىكەوى ئىھرام بىكىنىي.

۳. كۆيلەگەرى، ئەگەر كۆيلە بەبى ئىجازەي سەرۆكەكەي ئىھرامى پۆشيبى ئەو سەرۆكەكەي ئەتوانى كە ئىھرامەكەي پى بىكىنى چوون ھەج و عومرهي لەسەر واجب نىيە، بەلام ئىتاعەي سەرۆكەكەي واجبە.

۴. ژنيەتى، ئەگەر ژن بەبى ئىجازەي مېردەكەي ئىھرامى پۆشيبى ئەو مېردەكەي بۆي ھەيە ئىھرامى پى بىكىنىي خوا سوننەت بىي يا واجب.

۵. باوكىيەتە، ئەگەر ئەولاد بەبى ئىجازەى باوك يا دايك ئىحرامى پۇشپى، ئەگەر فەرز بوو ئەو ناتوان پى بىشكىن، بەلام ئەگەر سوننەت بوو ئەتوان پى بىشكىن.

۶. قەرزاريە، قەرزەدەر ناتوانى ئىحرامى پى بىشكىن، بەلام ئەتوانى كەنەيەلى بىر وابۇ حەجەكەى تا قەرزەكەى لى وەرنەگىتەو، مادامى قەرزارەكەى بىپى و وەختى قەرزەكەىشى ھاتى.

«فرع»

۱. ھەر جۆر حەيوانى كىوى كەگۆشتى بخورىت با گىراو بى و لىنى كرابى وەك بزنەكىوى و مەپەكىوى و گاكىوى و كۆتر و كەو و بولبول و قومرى و وینەى ئەمانىشە، كوشتىيان حەرامەو كەفارەيان لازمە.

۲. ئەگەر ھەر جۆر لەم حەيوانانە و بالندانەى لىنى كىردبوو، ئەو لەسەرى واجبە بەرەللايان بكا، يان بيانەخىشى بەكەسىكى تر.

۳. ھەر جۆر حەيوانى كىيى بىي، لە ملكى
دەرئەچىت و ھەر كەسىكى تر بىگىرئ ئەبىتە ملكى.

۴. ئەگەر سەيارە يان ولاغىكى بوو كە بەھۆى ئەو
سەيارەو يان ئەو ولاغەو حەيوانىكى لە بەين برد،
ئەبىي بىيژىرى.

۵. ئەگەر سەگىكى كرده حەيوانىكى كىيى و لە ناوى
برد، ئەو ئەبىي بىيژىرىت.

۶. ئەگەر داوى ناو و كەوى پىو بوو، وە يا تەلەى
داناو حەيوانىكى پىو بوو، ئەبىي بىيژىرىت.

۷. ھەر حەيوانىكى كىيى سەر بېرى گۆشتە كەى
حەرام ئەبىت و بە مردارەو بوو حەساب ئەكرى.

۸. ھەلگىرنى ھىلكەى كەو و كۆترو وىنەى ئەمانە
لەسەرى حەرامە.

۹. سەر بېرىنى حەيوانى مالى و ئاوى وەك گە و
كۆپرەكە و بزن و مەپ و مرىشك و ماسى و... دروستە و
كەفارەتى ناوى.

۱۰. كوشتنى حەيوانى زىيانبەخش وەك مار و دووپشك و سەگى گازگر و گورگ و ورچ و شير و پلنگ و ھەلۆ و قالالو و كۆلارە و مشك سوننەتە.

۱۱. كوشتنى ھەنگ و مېلوورە و پەرەسىلكە دروست نىيە، ھەرچەند كەفارەتیش پىويست ناكات.

۱۲. كوشتنى حەيوانىك كە ھەم سوودى ھەبى و ھەم زىيان، وەك باز و يۆز مەباحە.

۱۳. كوشتنى خاوەن ژيانىك كە سوود و زىيانى نەبى، وەك قرژانگ و قالونچە و وينەى ئەمانە مەكروھە.

۱۴. حوكمى بژاردنىيان لە باسى كەفارەتا بەيان كراوہ.

دواى عەمەلى زاهىرى باش واىە كە باسى عەمەلى باتىنى حەج و عومرەيش بکەين.

عەمەلى باتىنىي حەج و عومره برىتىن لە بىست خال:

۱. فەھم، وەھا بزانی کە بە زاتى يەزدان ناگەيى و
 پەحمەت و بەزەيى ئەو تۆ داگىر ناکا تا بە تەواوى لە
 ئارەزوو بازى و شەھەوات و خو بە گەورە گرتن و
 نەفس پەرورەدە کردن دوورى نەگري، حەج و
 عومرەت قەبوول نايى و وەرناگيرى تا تەواوى
 حەرەکات و سەکەناتت حەوالەى زاتى ئەقەدەس
 نەکەى.

۲. شەوق، واتە عىشق و عەلاقەى گەرم و گورپ
 بۆى بىي و قەسدى بەيت بکەى و وا بزانی کە قەسدى
 يەزدان ئەکەى.

۳. عەزم، وا بزانی بەخاتەر پرووبە پرووبى و زیارەتى
 مالى خواس دووریت گرتووه لە ئەھل و ئەولاد و باوک
 و دايك و ھۆز و خویش و وەتەن و ئارەزووبازى.

۴. «قطع العلايق»، واتە تەوبە بکەى و دوورى بگري

لە ھەرچى گوناھە و پەشىمان بىي لە عەقىدە و عەمەل و
وتارى ناپەرەوا و لە ھەرکەس زولم و سەستەمىشت کردووہ
بىدەيتەوہ و خۆت بە بچووک و تاوانبار بزانی.

۵. ئەبى تەلەبى رزق و رۆزى حەلال بکەى.

۶. لازمە لە بەرابەرى ئەو نىعمەتە زۆرانبە کە خواى
گەرە بە تۆى داوون بە وتن و عەمەل و دل و دەروون
شوکر و سوپاسى بىي پايانى بکەى.

۷. کاتى کە لىباسى ئىحرام ئەکرى ئەبى و بزانی کە
لىباسى کەفەن ئەکرى و ئەپپىچى بە خۆتەوہ و بەرەو
حوزوورى خواکەوتوویتەسەرى و ئامادەى سوئال و
جەوابى نەکىر و مونکەرى.

۸. کاتى لە مال و مەنزل و دى و شارا ئەچیتە دەرەوہ
ئەبى بزانی بۆ کوئ ئەچى و بۆچى ئەچى و نىازى
چیت ھەيە و ئىرادەى چى ئەکەى و زيارەتى کى
ئەکەى. ئەبى دەرکى ئەوہت بىي وینە و مىسلى ئەم
سەفەرە لە دونیادا نىيە و دەست ناکەوئ.

۹. كاتى دەست ئەكەي بە «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ» ئەبى ئيمان و عەقىدەت و ابىي كە جۈابى بانگەۋازى خوات داۋەتەۋە ھىوا و ئاۋات و ئارەزووت بىي كە خۋاى گەۋرە لىت ورنە گرى و قەبوۋلى ئەكا و بىم و ترسىشت بىي كە لىت ورنە گرى و قەبوۋلى ئەكا، ئەبى بىشزانى كاتى پۆشىنى لىباسى ئىحرام و تەلبىيە كىردن شوۋىنى خەتەر و ئەۋۋەلى ئەمرە، بەلام بە تەۋەككول لەسەر خۋاى گەۋرە ئىحرام بپۆشە و دەست بىكە بە «لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ». سەفیانى كۆرى عۆبەيىنە فەرموۋىتەتى: عەلى كۆرى حوسەين - رەزاي خۋاى لىيى - كاتى ئىحرامى پۆشى و سوۋارى راحىلە بوۋرەنگى گۆريا و زەرد بوۋ لەرزش كەۋتە ئەندامى و تەۋانايى تەلبىيە كىردنى نەما، پىيان وت بۆچى تەلبىيە ناكەي؟ لە جۈابدا فەرموۋى: ترسى ئەۋەم ھەيەكە «لا لَبَّيْكَ و لا سَعْدِيكَ» جۈابم بىي، جا كاتى تەلبىيە كىرد لە سەر ھۆش چوۋ و لە راحىلە كەي كەۋتە خۋارەۋە.

عەزەمەتى بەيت ۋا دەرك بکەى كە خاوەنى بەيتت
موشاھەدە کردوو، لىنى ئەپارپتەووە ۋ داواى لى ئەكەى تا
لىقاي خۆى بکا بە نەسىبت، ۋەك چاۋ كەوتنى بەيتى
کردوو بە نەسىبت.

۱۳ كاتى كە تەۋافى مالى خوا ئەكەى ئەبى ۋا بزانى
كە نوپژ ئەكەى ۋ مالى خوا زۆر بە گەورە بگرى ۋ
خوات زۆر خۆش بوى ۋا بزانى ۋە كوومەلاىكە ۋايتە
كە بە دەورى عەرشا تەۋاف ئەكا ۋ ئەسوورپتەووە.

۱۴. كاتى ئىستىلامى «حجرا لاسود» ئەكەى ئەبى
ۋابزانى كە بەيەتت بە زاتى يەزدان کردوو ۋ دەستت
داوہ بە دەستى خواوہ ۋ پەيمانى لەگەلا ئەبەستى ۋ بە
قەرارى قەتعى پەيمانەكەت ناشكىنى ۋ خاوەنى ۋەفا
ئەبى. ۋايش بزانى ئەگەر موخالەفەى ۋەعدەكەت
بکەى موستەھەققى سزا ۋ عەزاب ئەبى.

ئىبن وعەبباس رپوايەتى کردوو كە پىغەمبەرى
خوۋا فەرموويەتى: «حجرا لاسود» دەستى خوايە بەو

ده‌ستیشه له‌گه‌ل ئینساندا ده‌ستو و مشتاق و موسافه‌چه
 نه‌کاوه‌ك پیاو له‌گه‌ل برای خویدا موسافه‌چه نه‌کا «وَقَدْ
 رَوَى ابْنُ عَبَّاسٍ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: الْحَجَرُ
 الْأَسْوَدُ يَمِينُ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ فِي الْأَرْضِ يُصَافِحُ بِهَا خَلْقَهُ
 كَمَا يُصَافِحُ الرَّجُلُ أَخَاهُ»^١.

١٥. کاتیی به‌مولته‌زهم نه‌گه‌ی ئه‌ببی ته‌له‌بی نزیکیی و
 لوتف و په‌حمه‌ت و به‌ره‌که‌ت و خوشبه‌ختی و عه‌فو و
 غوفران و چاوپۆشی له‌زاتی یه‌زدان بکه‌ی و زۆر
 مه‌حه‌به‌تی به‌یت و خاوه‌نی به‌یت ببی و داوای لی
 بکه‌ی تا سه‌ربه‌رزی دین و دونیات بکا و له‌سزای
 گه‌وره و ئاوری دۆزه‌خ بته‌پاریزی.

١٦. کاتیی سه‌عی مابه‌ینی سه‌فا و مه‌روه نه‌که‌ی ئه‌ببی
 وابزانی وای له‌حوزووری خوادا و ئه‌ته‌وی به‌م
 هاتووچوو به‌ندایه‌تی خو‌ت ده‌ربهری و ئیزه‌اری

خلووسى نىەت بکەى و لە حەوشى «ملك الملوك» دا
قەرارت گرتووه و بە هیواى لوتف پەحمەتى ئەوى و
ئەگەر پرای ئەووەل نەتەخشی و نەتەزیری لە پرای
دووهم و سیهم یا چوارەم و پینجەم یا شەشەم و
حەوتەم دا بەزەبى پیتدا دیتەوه و ئەتەخشی و
پەحمەتى بۆت ئەجوولی و تەوبەت لى وەرئەگرى،
هەرەها ئەبى و ابزانى لەبەینى دوو کەفەى ترازوودا
قەرارت گرتووه، تەشبیهى سەفا بکەى بە کەفەى
حەسانەتەوه و مەرەهە بکەى بە کەفەى سەییاتەوه و
هیواى سەنگینى حەسەنات و بىمى سووکی
حەسەناتیش بى، تەردیدیش بى لە بەینى عەزاب
و غوفراندا.

۱۷. کاتى داخلى عەرەفات ئەبى ئەبى بیر و بروات
وابى کە پەنات بە گەرەترین شوین بردووه و جیگەى
بەزەبى و پەحمەتى خوايه و جیگەى پارانه و نەزەر و
رەزایەتى پەرەردگارە، کاتى فیوزاتى فراوان و پاز و

نیاز و زەمزەمەى ئیماندارانە، جیگە و مەکانى ئەنبیا و
 ئەولیا و عولەما و ئەبدال و ئەوتاد و ئەقتاب و ھۆز و
 چىنى سالىحان و ئیمانداران و خواھەن عەقلانە.
 ئەوانىش بە جۆش و خرۆش و سۆزى دڵ و دەروونەوہ
 لە زاتى يەزدان داواى بەزەيى و پرەحمەت و بەرەكەت و
 کەرەم و بەخشین بە ھەرچى لۆغەت و لەھجەيە ئەکەن
 و خوايش لیان وەرئەگرى، ئەبى تۆيش بە عىشق و
 عەلاقەيە کى گەرم و گۆرەوہ خۆت بخەیتە ناو زومرە و
 زەنجیرە و سىلسیلەى ئەوانەوہ، بە ھیواى ئەوہ کە لە
 پوژى قیامەتا لەناو جەماعەت و کۆمەلى ئەواندا
 زیندوو و حەشر بکرییتەوہ. جوابى «لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ»ەى
 تۆيش وەك ئەوان «لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ» بى و «لا لَبَّيْكَ و لا
 سَعْدِيكَ» نەبى «الْمَرْءُ يُحْشَرُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ»

لە عەلى كورى موقیفەوہ رىوايەت كراوہ كە
 فەرموویەتى: چووم بۆ حەج و شەوى عەرەفە لە
 مزگەوتى خیفە لە مینادا خەوتبووم، لە خەوا بینیم لە

ئاسمانەوہ دوو مەلائیکەى لىباس سەوز ھاتنە
خوارەوہ يەکیکیان بەوى تریانی وت: ئەى بەندەى
خو، ئەزانى ئەمسال چەند نەفەر بۆ حەج ھاتوون؟ لە
جوابدا فەرمووى: نازانم، ئەویش فەرمووى: ئەمسال
شەشسەد ھەزار نەفەر ھاتوون، ئەمرا فەرمووى: ئەزانى
لە چەند نەفەریان حەج قەبوول کراوہ؟ فەرمووى
نازانم، ئەویش فەرمووى: شەش کەسیان، دوایى
چوونەوہ بۆ ئاسمان و لەبەر چاومندا ون بوون و
داچلە کام، زۆر نیگەران بووم و ھەم و غەم داگیرى
کردم و لە دل خۆمەوہ ئەموت: وەختى لە شەش
کەسیان حەج قەبوول کرابى ئەبى کەى من لەو شەش
نەفەرە بىم، تا لە کىوى عەرەفاتدا گەرامەوہ و ھاتمەوہ بۆ
مزگەوتى «مشعرالحرام»، ھەر بیرم لە زۆرى حەج و
لە کەمى حەج قەبوول کراوان ئەکردەوہ تاخە و داگیرى
کردم و ھەردوو مەلائیکە کانم لە خەوا بینىیەوہ، سوئال
و جوابى شەوى رابوردوویان تىکرار کردەوہ، دوایى بە

په فیقه که ی فهرموو: نه زانی خواي گهوره له م شه وه دا
چی کرد؟ ته ویش فهرموی نازانم، فهرموویان به خاتر
ههریه كه نه فهر له وشه ش نه فره چه جی په کسه د ه هزار
نه فه ری قه بوولّ کردوو چه جی هر شه شسهد
هزاره که ی ورگرت، منیش له خو پاپه ریم و ژور
خوشحال و مه سروور بووم.

١٨. له کاتیځاکه په جمی شہیتان ته که یی ته بڼی قه سډ
و نیه تت وایی که ئیزهاری گهردن که چی و به ندایه تی و
ئیمتیسالی ته مری خوا ته که یی، عه لاوه په پره ویت له
پچه و پربازی هه زره تی ئیبراهیمی خه لیل و
ئیسماعیل کردووه، هه رچه ن به زاهیر په جمی
جه مهره کان ته که یی به لام ته بڼی و ایزانی له حه قیقه تدا له
ده مووچاوی شہیتانت داوه و لووتت په ق کردووه و
بشتت شکاندووه.

۱۹. کاتی داخلي شاري مه دينهي مونه ووهره ئه بي
و چاوت به دار و ديواري ته كه وي ئه بي پير به وه بدهي

كە ئەم شارە سەنگەر و مەرکەزى دىن و پەناو مەلجەئى
 ئىمانداران و جىڭگەى زاهىر بوونى وەحى و بنەما و
 بنەپەرەتى حكوومەتى ئىسلامى و ئەحكام و بىرپارى
 شەرعى و سەرچاوەى ھىدايەت و حەقىقەت و
 يەكتاپەرستى و «فیوضات»ى پەرھامانىيە، خوای
 گەورەش بۆ پىڭمەبەرى ئازىزى ھەلبۇاردووە و بۆ
 ئەوئ دەعوەتى کردووە، ئەوئىش ئىجابەى
 دەعوەتەكەى فەرمووە و بۆ ئەوئ ھىجرەتى کردووە و
 بەخاتر تەقوئەت و بەرزى دىنى ئىسلام و پەرەزىيەتى
 ئىلاھى و حەق و مافى بەندايەتى و تەوسىعەدان بە
 ولات و ھەرىمى ئىسلامى و عىززەت و خوشبەختى
 و بەرژەوەندى ئىمانداران، ھىچ ئىسراحتى نەکردووە
 تا وەفاتى کردووە. لازىمە دەركى ئەوئ بىئى و وا
 تىبگەى ھىچ مەكانىك لە مەدىنەدانىيە جىڭگە پىئى
 پەسوولى خوای تىدا نەبى. پىوئىستىشە بە شەرم و حىا
 و ئەدەبەو ھەنگاۋ ھەلبۇگىرى و پىروى بەپىدا و لەگەل

هاوسى و دراوسى و ٲههلى مهدينه دا چه نه چهنى نه كهى و موراعاتى قه داسه تى ده ورووبه رى ٲيغه مبه رى خوا ﷺ بكهى، كارى نه كهى كه عه مه لت بسووتى و به تال يته وه.

٢٠. كاتى داخلى «مسجد النبى» ٲه بى ٲه بى وا بزانى دواى «مسجد الحرام» گه وره ترين عه رسه و مه كانى سه ر زه وييه و خواى گه وره بو ٲيغه مبه ر و يارانى هه لٲزار دووه، ٲه ووه ل جار فه رزه كان له وى رچاو كراون، جيگه و مه كانى گه وره ترين مه خلوقى خواهيه له حاله تى ژيان و نه مانا. ٲه بى به خشووع و ريز و ٲه ده به وه و اريدى بى و تييدا بمينيه وه، هيو و ٲاره زووت و ابى به مه حزى ٲه وه كه ٲه چيته ناوى خواى گه وره ٲه ته خشى و قه له مى عه فووى به سه ر گوناها ٲه كيشى، ٲه بى وايش بزانى كه ٲيغه مبه رى ٲازيز ﷺ به هاتن و ويسان و ٲه ده ب و زياره ت كردن ٲاگاهيه، سلاو و دروودت ٲه بيسى و راز و نيازت ده رك

ئەكا و جوابىشت ئەداتەوہ و ئەبى داواى شەفاعەتى لى
بكهى و زۆر بەگەورە و بەرزى بزانى و پىزى لى بگرى
و مەحەببەتى لە پەگ و مۆخ و مەغز و دل و دەروونتا
نەقش بگرى، تا تەواوى ئەندام و لەتائىفت نوورانى و
پاك و روشن بىتەوہ و هیزاى لوتف و پەحمەتى خوات
بى.

باسى زيارەتى پىغەمبەر ﷺ

لە مەدینەى مۇنەوۋەرەدا

حاجى، داواى ئەحكامى حەج و عومره سوننەتە بە
ئىخلاسەوہ بکەویتە پى بۆ زيارەتى قەبر و ھەریم و
مەلبەندى نىنەرى خوا، خاوەنى عىززەت و کەرەمەت و
شەفاعەت و سولتان و بورھان و بوراق و مىعراج،
خاتەم و تاجى نىردراوان، پۇحى عەدالەت و پاستى،
کلىلى پەحمەت و بەھەشت و ئاشتى، ئالای
مروفايەتى و نامووس و شەرەف، نیشانەى
بەرژەوہندى دونیا و ئاخىرەت.. دەلىلى خىرات و

بەختەوهرى، سەرۆك و سەردارى كەونەين، ھۆى ھىز و نوورى چاوان و خاوەنى دەرەجات، شانازى عەرەب و عەجەم، ھەلبژاردە و ھىمن و فەريادپەس، دەرياي سەخاوت و دلبرى و شەھامەت و ھىدايەت، موزدەدەر و ترسىنەر و نوور و چراى گەل و ھۆز، ناسىخ و ھەكىل و كەفلى پتەوكەرەوھى بىر و باوھى جوان و يەكتاپەرستى، ھۆكارى پەيدا بوون و پزگار كردنى مرووف و پەرى، نەجىبزادە و سالار و سەرپەرشتى نەزان و زانا و زاناووخ و كەسدار و بى كەسان، دلسۆزى ھەتيو و فەقىر و ھەژاران، حەكىم و لوقمانى تەواوى دەردان، بەرپز و حەبىب و خووشەويستى يەزدان، حەزەرەتى «محمّدالمصطفى» ﷺ.

❖ كاتىك چاوت كەوت بە دار و ديوارى مەدينەى مونەووەرە سوننەتە بلىي: «اللّٰهُمَّ هَذَا حَرَمُ رَسُوْلِكَ فَاجْعَلْهُ وَقَايَةَ مِنَ النَّارِ وَ أَمْنًا مِنَ الْعَذَابِ وَ سُوءِ

الْحِسَابِ». ئەى خىۋاي گەۋرە ئەمە حەرەمى پەرسۇلى تۆيە، ھىۋا و ئاۋات و ئارەزووم ئەمەيە بىكەى بە پارىزەرمان لە ئاگرى دۆزەخ و بىكەى بە مەلجەء و پەنامان لە عەزابى ئاگر و لە بەدى حىسابمان.

※ كاتىك كە وارىدى شارى مەدىنە ئەبىت زۆر بە گەۋرەى بزانه و سەلەۋاتى زۆر لە دىدارى پىغەمبەر ﷺ بدە و سوننەتە ئەم دۇعايە بخوینى: «بِسْمِ اللَّهِ وَ عَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَ أَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَ اجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا». بە ناۋى خوا و لەسەر دىن و ئىمانى پىغەمبەرى خوا ﷺ، ئەى خىۋا، داۋات لى ئەكەم و ھىۋا و ئارەزووم ئەمەيە داخلى شارى مەدىنەم بىكەى، بە داخلى بوۋىنىكى راستى و بىم ھىيئەتە دەرەۋە بە دەرھىنانىكى راستى و بى گىرە بۆم لەلايەنى خوتەۋە بە دەلىلىكى يارمەتى دەر.

※ پىغەمبەرى خوا ﷺ فەرموۋىەتى: «كەسى لە

دوای فەوتىم زيارەتى من بکا، وهك ئەوه وایه که له حالى
 ژيان و حەياتمدا زيارەتى کردبم» يا فەرموویەتى:
 «کەسى زيارەتى قەبرى من بکا شەفاعەتى من بۆى
 واجب ئەبى» يا فەرموویەتى: «کەسى بى بۆ زيارەتم و
 نیازى تر نە یهینابى و تەنیا قەسدى زيارەتى منى بى،
 ئەوه بەلای خواوه حەقى سابتە که له پوژى قیامەتا
 شەفاعەتى بکەم». کاتیک نزیکی مزگەوتى پیغەمبەر ﷺ
 کەوتیتەوه میقداریک بوەستە و له دل و دەروونتەوه
 کەسبى ئیجازەى لی بکە و دوایی بە ئەدەبە له دەرگای
 جوبرەئیلەوه بچۆره ناو مزگەوتەکەى پیغەمبەر ﷺ،
 ئەمجار قەسدى «روضە» بکەى، کە والە لەبەینى قەبر و
 مینبەرى رەسوولى خوادا ﷺ. له نزیك مینبەرەوه دوو
 پرکات نوێژى سوننەت بکە. «ابن عباس» له پیغەمبەرى
 خواوه ﷺ رپوایەت ئەکا کە فەرموویەتى: «یەك نوێژ له
 «مسجد النبى» سەوابى دەهەزار (۱۰/۰۰۰) نوێژى
 هەیه، یەك نوێژ له «مسجدالأقصى» سەوابى یەكەهزار

نويۇزى ھەيە، يەك نويۇز لە «مسجدالحرام» سەوابى
يەكسەدھەزار (۱۰۰/۰۰۰) نويۇزى ھەيە».

پېغەمبەرى ﷺ فەرموويەتى: «مَنْ صَلَّى فِي
مَسْجِدِي أَرْبَعِينَ صَلَاةً لَا تَفُوتُهُ صَلَاةٌ كُتِبَتْ لَهُ بَرَاءَةٌ
مِنَ النَّارِ وَ بَرَاءَةٌ مِنَ الْعَذَابِ وَ بَرَاءَةٌ مِنَ النَّفَاقِ»^۱ كەسى
لەسەر يەك لە مزگەوتى مندا چىل نويۇز بىكەت ھىچ
نويۇزىكىيان نەفەوتىنى ئەو بۆى ئەنوسىرى كە بەرى
ئەبى لە ئاگر و لە سزاو ەزاب و نىفاق و دوورووى.

جا دواى دوو پىكات نويۇزى سوننەت شوكر و سەنا
و ستايشى خوا بىكە لەسەر ئەو نىعمەتە گەورە كە بە
تۆى داوۋە. پاشان دەست بىكە بە زيارەتى پېغەمبەرى
ﷺ بەو شىئوۋە كە شەرى فەرموويەتى:
پرووبەرووى قەبرى فەخرى عالم ﷺ پراوۋەستە و پشت
بىكەرە قىبلە و پروو بىكە لە قەبرى پېغەمبەرى ﷺ،

(۱) مسند احمد ج ۲۵ ص ۱۶۹ رقم/ ۱۲۱۲۳. و جمع الجوامع او
الجامع الكبير/ ۵۵۲۸ و قال رجاله ثقات.

به لّام له بهر ریز و ئیحتیرامی پیغمبر ﷺ چوار زیراع
له قهبره که یه وه دووربه و زۆر به ئەده به وه بوهسته و
دهنگ بهرز نه که یته وه؛ بی ئیحتیرامی نه که ی و دار و
دیواری قهبره که ی ماچ نه که ی و دهستی پیوه نه ده ی و
ئاگات له خۆت بی زۆر به ترس و «خشوع و خضوع»
و ئیخلاسه وه پووبه پرووی قهبری موباره کی بوهسته و
خیتابی لی بکه و بلی: «السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ،
السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا صَفْوَةَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ،
السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا أَمِينَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا خَيْرَةَ اللَّهِ،
السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا مُحَمَّدُ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا أَحْمَدُ، السَّلَامُ
عَلَيْكَ يَا أَبَا الْقَاسِمِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا مُاحِي، السَّلَامُ
عَلَيْكَ يَا عَاقِبُ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا حَاشِرُ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا
بَشِيرُ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا نَذِيرُ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا طَهْرُ،
السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا طَاهِرُ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا أَكْرَمُ وَوَلَدِ آدَمَ،
السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا سَيِّدَ الْمُرْسَلِينَ يَا خَاتَمَ الدِّينِ، السَّلَامُ
عَلَيْكَ يَا رَسُولَ رَبِّ الْعَالَمِينَ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا قَائِدَ

الْخَيْرِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا فَاتِحَ الْبَرِّ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا
نَبِيَّ الرَّحْمَةِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا هَادِيَ الْأُمَّةِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ
يَا قَائِدَ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ وَ عَلَى أَهْلِ بَيْتِكَ
الَّذِينَ أَذْهَبَ اللَّهُ عَنْهُمْ الرُّجْسَ وَ طَهَّرَهُمْ تَطْهِيراً،
السَّلَامُ عَلَيْكَ وَ عَلَى أَصْحَابِكَ الطَّيِّبِينَ وَ عَلَى أَزْوَاجِكَ
الطَّاهِرَاتِ أُمَمَاتِ الْمُؤْمِنِينَ جَزَاكَ اللَّهُ عَنَّا أَفْضَلَ مَا
جَزَا نَبِيّاً عَنْ قَوْمِهِ وَ رَسُولاً عَنْ أُمَّتِهِ وَ صَلَّى عَلَيْكَ كُلَّمَا
ذَكَرَكَ الذَّاكِرُونَ وَ كُلَّمَا غَفَلَ عَنْكَ الْغَافِلُونَ، وَ صَلَّى
عَلَيْكَ فِي الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ أَفْضَلَ وَ أَكْرَمَ وَ أَعْلَى وَ
أَجَلَّ وَ أَطْيَبَ وَ أَطَهَرَ مَا صَلَّى عَلَى أَحَدٍ مِنْ خَلْقِهِ كَمَا
اسْتَفَقَدْنَا بِكَ مِنَ الضَّلَالَةِ وَ بَصَرْنَا بِكَ مِنَ الْعِنَايَةِ وَ
هَدَانَا بِكَ مِنَ الْجَهَالَةِ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا
شَرِيكَ لَهُ، وَ أَشْهَدُ أَنَّكَ عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ وَ أَمِينُهُ وَ صَفِيُّهُ
وَ خَيْرُهُ مِنْ خَلْقِهِ، وَ أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَلَغْتَ الرِّسَالَةَ وَ
أَدَيْتَ الْأَمَانَةَ وَ نَصَحْتَ الْأُمَّةَ وَ جَاهَدْتَ عَدُوَّكَ وَ
هَدَيْتَ أُمَّتَكَ وَ عَبَدْتَ رَبَّكَ حَتَّى أَتَاكَ الْيَقِينُ، فَصَلَّى

اللَّهُ عَلَيْكَ وَ عَلَى أَهْلِ بَيْتِكَ الطَّيِّبِينَ وَ سَلَّمَ وَ شَرَّفَ وَ
 كَرَّمَ وَ عَظَّمَ». جا نه‌گه‌ر که‌سی نه‌یته‌توانی هه‌مووی
 بلی، یا نه‌یته‌زانی یا کات ته‌نگ بوو، نه‌وه نه‌گه‌ر بلی
 «السَّلامُ عَلَیْكَ یا رسولَ الله» کافی و به‌سه. جا نه‌گه‌ر
 که‌سی توی کردبوو به‌وه کیل که‌سلاوی نه‌و پیشکه‌شی
 رۆحی پیغه‌مبه‌ر ﷺ بکه‌ی، نه‌بی بلی: له‌وه‌کاله‌تی
 فلانه‌که‌سه‌وه «السَّلامُ عَلَیْكَ یا رَسُولَ اللَّهِ» ﷺ یا بلی
 «السَّلامُ عَلَیْكَ یا رسولَ الله، مِنْ فُلَانٍ بِنِ فُلَانٍ، أَوْ
 فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ يُسَلِّمُ عَلَیْكَ یا رَسُولَ اللَّهِ» ﷺ.

پاشان به‌قه‌ده‌ری یه‌ک «ذِرَاع» بی‌ره‌دواوه و سلاو له
 چه‌زره‌تی نه‌بوو به‌کری سیددیق ﷺ بکه‌، چوون
 سه‌ری موباره‌کی چه‌زره‌تی نه‌بوو به‌کری سیددیق و
 له‌لای شانی موباره‌کی پیغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ سه‌ری
 موباره‌کی چه‌زره‌تی عومه‌ریش و له‌لای شانی
 پیروزی چه‌زره‌تی نه‌بوو به‌کری سیددیقا، خویان لی
 رازی بی، دیسان به‌قه‌ده‌ر نیوگه‌زی تر بی‌ره‌دواوه و

سلّو له حه زره تی عومهری فارووق ﷺ بکه. باش
 وایه پروو بکه یته قه بره که یان و بلیی: «السَّلَامُ عَلَیْکُمَا یَا
 وَزَیْرَی رَسُوْلِ اللّٰهِ وَالْمُعَاوِنَیْنِ لَهُ عَلَی الْقِیَامِ بِالْذِّیْنِ
 مَا دَامَ حَیًّا وَالْقَائِمَیْنِ فِی أُمَّتِهِ بَعْدَهُ بِأُمُوْرِ الدِّیْنِ تَتَّبِعَانِ
 فِی ذَلِکَ آثَارُهُ وَتَعْمَلَانِ بِسُنَّتِهِ فَجَزَاکُمَا اللّٰهُ خَیْرَ مَا
 جَزَی وَزَیْرَی نَبِیٍّ عَن دِیْنِهِ».

*-دوایی برۆ بۆلای سه ری موباره کی
 ره سول الله ﷺ و له به ینی مه رقه د و کۆله که یه کا که
 ئیستا هه یه بوه سته و پروو بکه ره قیبله و هه تا ته توانی به
 دلیکی خاوین و پر له مه حه بیه ته وه حه مد و ستایشی
 خوا بکه و سه له واتی زۆر له دیداری پیغه مبه ر ﷺ بده و
 نه مجار بلی: «اللّٰهُمَّ اِنَّكَ قَدْ قُلْتَ وَ قَوْلُكَ الْحَقُّ: ﴿وَلَوْ
 اَنَّهُمْ اِذْ ظَلَمُوْا اَنْفُسَهُمْ جَاؤُوْكَ فَاسْتَغْفَرُوْا اللّٰهَ وَاسْتَغْفَرَ
 لَهُمُ الرَّسُوْلُ لَوَجَدُوْا اللّٰهَ تَوَّابًا رَّحِيْمًا﴾. اللّٰهُمَّ اِنَّا قَدْ
 سَمِعْنَا قَوْلَكَ وَ اطْعْنَا اَمْرَكَ وَ قَصَدْنَا نَبِيَّكَ مُسْتَشْفِعِيْنَ بِه
 اِلَيْكَ فِی ذُنُوْبِنَا وَ مَا اَثْقَلَ ظَهُوْرُنَا مِنْ اَوْذَارِنَا تَاْبِيْن

مِنْ ذَلَّلْنَا مُعْتَرِفِينَ بِخَطَايَانَا وَ تَقْصِيرِنَا فَتُبَّ عَلَيْنَا وَ شَفَّعَ
 نَبِيِّكَ هَذَا فِينَا وَ ارْفَعْنَا بِمَنْزِلَتِهِ عِنْدَكَ وَ حَقَّهُ عَلَيْكَ، اللَّهُمَّ
 اغْفِرْ لِلْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ، وَ اغْفِرْ لَنَا وَ لِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ
 سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ، اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْهُ آخِرَ الْعَهْدِ مِنْ قَبْرِ نَبِيِّكَ
 وَ مِنْ حَرَمِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ». ئەى خوايا، بەراستى
 فەرمووتە و فەرموودەى تۆ حەقە: ئەگەر تەواوى
 خەلکى لە نەفسى خۆيان زولم بکەن و بێن بۆ خزمەتى
 تۆ و داواى لى خوشبوون لە خوا بکەن و پىغەمبەرىش
 داواى لى خوشبوونيان بۆ بکات، ئەو تۆبەکەيان
 وەرئەگىرى و پەرحمیان پى ئەکرى. ياره‌بىي بەراستى
 فەرموودەى تۆمان بىست و ئىتاعە و فەرمەنبەردارى
 ئەمرت ئەکەين و قەسدى پىغەمبەرەکت ئەکەين و
 داواى لى ئەکەين تا لە خزمەتى تۆدا شافيع و تەکاكارى
 بەخشىنى گوناھانمان بى و هى ئەوەيش کە بارى گران
 کردووين، لە خەتا و گوناھانمان پەشيمانين و
 ئىعتيراف بە خەتا و گوناھ و کوتايى کردنمان ئەکەين و

ھىوا و ئومىدىشمان ھەيە كە دەرەجەمان بەرز
 بىكەيتەو؛ ئەي خوايا، داوات لى ئەكەم كە خوش بىي لە
 ھۆزى كۆچەرەن و يارمەتى دەرەن (مەھاجرەن و
 انصار)، خوش بىي لە گوناھى ئىمە و لەو برا
 موسولمانانەمان كە بە ئىمانەو پىشى ئىمە كەوتوون.
 ئەي خواي گەرە داوات لى ئەكەم، پىجات لى ئەكەم
 ئاوات و ئارەزوو و ئومىدم ئەو ھەيە ئەم زيارەتمە
 نەكەيت بە ئاخىرەن زيارەتى پىغەمبەرەكەت، وە
 ئاخىرەن زيارەتى ھەرەمت.

دوايى پىرۆبۆ «روضە» و دوو پىكات نوپىزى سوننەت
 بىكە و لە زاتى يەزدان داواي دىن و دونيا بىكە.
 پىغەمبەرى ئىسلام ﷺ ھەر موويەتى: «بەينى مال و
 مېنبەرى من باغچەيەكە لە باغەكانى بەھەشت،
 مېنبەرى من والەسەر ھەوزى خۆمەو».

سوننەتە لە پىرۆزى پىنج شەممەدا پىرۆي بۆ زيارەتى
 قەبرى شەھىدان لە كىوى «أحد»، سوننەتە لە پىرۆزى

شهممه دا برؤى بؤ مزگه وتى «قبا» و دوو ركات نوپؤى
سوننه ت بكه ي. پيغه مبهري خوا عليه السلام فهموويه تى: يهك
نوپؤ له مزگه وتى قوبادا بكرى سه وابى يهك عومره ي
هه يه. «للحديث الصحيح في كتاب الترمذي و غيره عن
أسيد بن ظهير عليه السلام أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: صَلَاةٌ فِي
مَسْجِدِ قُبَاءَ كَعُمْرَةٍ^١. سوننه ته ههموو پؤؤى برؤى بؤ
«بقيع» به تايه تى له پؤؤى جومعه دا زياره تى حه زره تى
ئيبراهيمى كورى پيغه مبهري خوا و حه زره تى
عوسمان و حه زره تى عه بباس و حه زره تى حه سه ن و
حه زره تى عه لى كورى حوسه ين و موحه ممه دى كورى
عه لى و جه عفهرى كورى عه لى و جه عفهرى كورى
موحه ممه د و سه فيه ي پوورى ره سولى خوا عليه السلام و
ماباقى ته سحاب - خوا له ههمويان پازى بئ - بكه ي و
بليى: «السَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ، وَإِنَّا إِنشَاءُ اللَّهِ

يَكُمُ لَاحِقُونَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِأَهْلِ بَقِيعِ الْغَرْقَدِ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ
لَنَا وَلَهُمْ». سوننەتە ھەموو فەرەزەكان لە
«مسجدالنبي» دا بە جەماعەت ئەنجام بەدەي. سوننەتە
بەرۆي بۆ «خندق» و زيارەتي مزگەوتي «فتح» و ماباقي
مزگەوتەكان بکەي. سوننەتە بەرۆي بۆ «مسجدالقبلتين»
و ماباقي مزگەوتەكاني شاري مەدينە و لە ھەركام لەو
مزگەوتانەدا دوو پركات نوێژي سوننەت بکەي.
سوننەتە ئەگەر بۆت مومکين بوو لە مەدينەدا پوژوو
بگري و سەدەقە و ئيحيان بە فقيراني دەورووبەري
مزگەوتي پيغەمبەرﷺ بەدەيت. کاتیک گەرەکت بوو
بەرەو مال بگەرێتەو بە دوو پركات نوێژي سوننەت لە
مزگەوتي پيغەمبەرﷺ خواحافزي بکەي و بجي بۆ
زيارەتي قەبري پەسوولي ئازيزﷺ، وهك ئەووەل جار
زيارەتي کەیتەو و سلاوي لى بکەي و دوايي بلىي:
«اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْهُ آخَرَ الْعَهْدِ مِنْ حَرَمِ رَسُولِ اللَّهِ وَ يَسِّرْ
لِي الْعُودَةَ إِلَى الْحَرَمَيْنِ سَبِيلاً سَهْلاً وَارْزُقْنِي الْعَفْوَ

وَالْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَرَدَّنَا إِلَى أَهْلِنَا سَالِمِينَ
 غَانِمِينَ». ئەى خەي گەورە، پەجا و ئارەزوو و ئاواتم
 ھەيە و داوات لى ئەكەم ئەم زيارەتمە نەكەي بە ئاخىرىن
 زيارەتى ھەرەمى پەسوولت، پەجام ھەيە و داوات
 لى ئەكەم كە ھاتنەوہم بۆ ھەرەمەين سەھل و ئاسان
 بکەيت، يارەببى پەجام ھەيە كە لە دونيا و قيامەتە فو
 و عافىت بکەي بە نەسىبم، داوات لى ئەكەم بە
 سەلامەتى و سەرۋەتەوہ بمان گەيىنەتەوہ ناو ئەھل و
 ئەولادمان، ئامىن.

خاتمە

«قرطبي» فەرەمۇويەتى: ئەو ۋەل كەسى كە پەردەي بە
 دەۋرى «بيت الحرام» دا كەيشاۋە «تبع الأول»ى
 ھەمىرى بوۋە، ئەلەين «تبع الأول» يە كەيك بوۋە لە ۋە پىنج
 نەفەرەنە كە بە سەر تەۋاۋى دونيادا دەسەلاتيان بوۋە و
 خاۋەنى لە شىكر و ۋەزىرى زۆر بوۋە بەلام لە كاتىكا
 ويستى بوۋە كە سەردان و سەيران بكا لە ھەرىم و

ئەقالىمى دىيادا لە ناو وەزىرە كانيا بۆ تەدبىر و پراوئىژ
 كىردن «عەماريا» ھەلئەبژىرى و لە گەل يەك سەد ھەزار
 زاناو دانا و تەبىب و حەكىمدادەست بە سەردان ئەكەن.
 وارىدى ھەر ئەقلىم و ھەرىمى ئەبن پىز و ئىحترامى
 زۆريان لى ئەگرن و گەردىيان بۆ كەچ ئەكەن تا داخلى
 شارى مەككە ئەبن، بەلام خەلكى مەككە پىز و
 ئىحتراميان لى ناگرن و گوييان پى نادەن، «تبع الأول»
 زۆر ناپەحەت و نىگەرەن ئەبى بە «عەماريا» ئەللى:
 ئەزانى كە خەلكى مەككە لىمان ناترسن و ئىتئاعەمان
 ناكەن و پىزمان لى ناگرن و سەرىپچى ئەكەن، عەماريا
 ئەيەوى تەوجىھى بكا و ئەللى: خەلكى مەككە عەرەبن و
 نەزان و لە گەل ئەمەشدا خاوەنى كەعبەن، ئەمجار «تبع
 الأول» پەيمان دەداكە «بیت» ئىبادە بكا و بىرووخىنى و
 تەواوى پىاوانى بكوژى و ژنەكانيان بكا بە كەنیزە،
 بەلام پارىزەى كەعبە تووشى دەردەسەرى ئەكا و لە دەم
 و چاۋ و گوپچكە و لووتيا ئاۋى بۆگەن جارى ئەبى و

لەبەر بۆگەنەكەى كەس ناتوانى بەقەدەر چاو
 تروسكانىك لە لايا دانىشى. جا «تبع الأول» بۆ ئەم
 كارەساتە دائەچلەكى و بىدار ئەبىتەو و بەعەماريا
 ئەلى: بۆ چارەسەر كردنى ئەم دەردە كە دامانگىرى من
 بوو و موشاوەرە بە زاناكان و حەكىمان و دوكتۆران بكە!
 ئەویش ھەموويان كۆ ئەكاتەو، ئەمما لە زىھن و فېكر و
 توانايى ئەوانا بە دەره و ناتوانن چارەسەرى بكەن،
 ئەلین: فېكر و نەزەرى ئىمە بە سەر شتىكا ئەروا كە لە
 ئومووراتى زەوى بى، بەلام ئەم كارەساتە پەيوەندى بە
 ئومووراتى ئاسمانىيە و لە تەوانايى ئىمەدا بە دەره.
 وەزەى «تبع الأول» یش دەقىقە بە دەقىقە خراپتر ئەبى.
 زانايە كيان بەعەماريا ئەلى: ئەگەر «تبع الأول» لەگەلما
 راست بكە چارەسەرى ئەكەم، عەماريا یش زۆر
 مەسروور ئەبى و بە «تبع الأول» موژدە ئەدا: كەوا
 زانايە كيان فەرموویەتى من پىگەى چارەسەرى دەردى
 «تبع الأول» ئەزانم، ئەمجا زاناكە لەگەلما دائەنىشى و

پىي ئەللى: ئايا تۆچ قەسد و مەرامىكت بە «بىت» بووہ؟
 ئەویش ئەللى: ئەمويست كە «بىت» ئىيادە بكم و
 بىرووخىنم و ھەموو پىاوانى شارى مەككە بكوژم و
 ژنە كانيان بە دىل بگرم و بىانكەم بە كەنيزە، جا زاناكە
 پىي ئەللى: ھەر ئەو قەسد و نىەتەيە وای كر دووہ بە تۆ،
 ئەگەر ئەتەوئى چاك بىتتەوہ ئەبى ئەو نىەت و قەسدە
 خراپە لە دلى خۆتا دەر بىنى، جا «تبع الأول» ئەللى:
 عەھد و پەيمان ئەدەم كە لەمەو دوا سووئى نىەتم بە
 «بىت» و بە ئەھلى مەككە نەمىنى و حوسنى نىەت و
 قەسدى چاكەم بى پىيان. فەورى شىفادەر شىفاى بو
 ئەنبرى و لە بوگەنى نەجاتى ئەبى: «خَلَعَ عَلَى الْكَعْبَةِ
 سَبْعَةُ أَثْوَابٍ وَ هُوَ أَوَّلُ مَنْ كَسَا الْكَعْبَةَ وَ خَرَجَ إِلَى
 يَثْرِبَ» دوايى ئەرۆن بو مەدينە، بەلام لەو كاتا مەدينە
 ناوى يەسرىب بووہ و ئاوەدان نەبووہ، تەنھا يەك
 چاوگەى تيا بووہ، لەگەل لەشكر و زانايان و حەكىمان و
 دوكتۆراندا ئەچنە سەر چاوگەكە و دائەنىشن، زاناكان

دەركى ئەو ئەكەن كە مەدینە ئەبى بە جىڭگە
 پىغەمبەرى ئاخىر زەمان، چوارسەد نەفەريان پەيمان بە
 يەكتر ئەدەن ئەگەر «تبع الأول» یش بىانكوژى لە
 مەدینەدا نەچنە دەرەووە و ھەر لەویدا بىمىننەووە، كاتى كە
 «تبع الأول» بە پەيمانە كەيان ئەزانى بە عەماريا ئەللى: چ
 حىكمەتلىكى تىدايە ئىرەيان ھەلبۇاردووە و نايەن
 لەگەلما نا؟ عەماريا بانگيان لى ئەكا و لىيان ئەپرسى بۆ
 ئىرەتان ھەلبۇاردووە؟ ئەوانىش ئەللىن: لە ئاكامدا ئەم
 شوینە ئەبى بە شوینی پىغەمبەرى ئاخىر زەمان،
 پىروزی و سەربەرزى و خوشبەختى بۆ ئەو كەسە يە كە
 بە خزمەتى ئەگا و ئىمانى پى ئەھىنى و ئەبى بە
 ئوممەتى، ئىمەش ئاوات و ئارەزوومان ھەر ئەو يە يا
 خۇمان يا ئەولادمان يا ئەولادى ئەولادمان بە خزمەتى
 بگەين و ئىمانى پى بىنین. جا جوابە كەيان والە دلى
 عەماريادا تەئسىر ئەكا ئەویش خواخواى ئەبى كە
 لەگەلئانا ئىقامە بكا و لەویدا بىمىننەووە. «تبع الأول»

كاتى كە ئەيەوى لەوى بېروا دووبارە بە زاناكان
 ئەفەرموى بابروين ئاوانىش ئەلەن تازە ئىمە نايەين و
 نىەتى ئىقامەمان هېناو، حىكمەتەكەيشى عەرزى
 وەزىر جەنابى عەماريامان كەردو، ئەوئىش عەرزى
 «تبع الأول» ئەكا و حىكمەتەكەى والە دلى «تبع
 الأول» دا تەئسىر دەكا ئەوئىش حەز ئەكا لەوى
 بىمىننەو، جا «تبع الأول» دەستور ئەدا تا چوارسەد
 خانوو بە عەددى زاناكان بکەنەو بۆيان و چوارسەد
 كەنیزەيان بۆ ئەكەرى و ئازادىيان ئەكا و لىيان مارە ئەكا و
 پوول و پارەيەكى زۆرىشان پى ئەدا و پىشيان
 ئەفەرموى: ئەبى تا زەمانى پىغەمبەرى ئاخىر زەمان
 لەويدا بىمىننەو، دوايى نامەيەكى جوان ئەنووسى و
 مۆر و ئىمزاى ئەكا و ئەيدا بە دەستى ئەو زاناىەو كە بە
 تەكبىر و راوئىزى ئەو چاك بوو تەو و بەلئىشى لى
 ئەسنى كە نامەكەى بدا بە دەستى پىغەمبەرى ئاخىر
 زەمانەو ئەگەر بە خزمەتى بگات، ئەگىنا وەسىەت

پى ئەدەن و ۋەسىيە تىشى بۇ ئەكەن بە جوانى ئاگاي لىي
 بىي و باش موحافەزەي لىۋە بىكات، ئەۋىش بە ئەدەب و
 ئىحتىرامە ۋە نامە كە ھەلئە گرى و بەرە ۋە مەككە ئەكە ۋىتە
 رى، تا لە ناكاو بە خزمەتى پىغەمبەرى ئازىز ئەگەيىت
 لە ناو ھۆزى «بنى سليم» دا، پىغەمبەرى خودايش ئەبوو
 لە يلا ئەناسى و بانگى لى ئەكا و پىي ئەفەرموى: تۆ
 ئەبوو لە يلاي؟ ئەۋىش عەرزى ئەكا بەلى، پىي
 ئەفەرموى: نامەي «تبع الأول» ت پىيە؟ ئەبوو لە يلايش
 سەرى سور ئەمىنى و ئەلى: بەلى من ئەبوو لە يلام، بەلام
 من تۆ ناناسم وا ئەزانم كە تۆ ساحىر بى، پىغەمبەرى
 خودايش فەرموۋىيەتى: من «محمد، رسول اللہ» م و
 ساحىر نىم، ئەمرا بە ئەدەبە ۋە نامەكەي پى ئەدا و
 رەسوولى خودايش لىي ۋەرئە گرى و ئەيدا بە دەستى
 ئىمام عەلىيە ۋە تا نامەكەي بۇ بخوئىتە ۋە، ئەۋىش
 نامەكەي بۇ ئەخوئىتە ۋە، پىغەمبەرى خودايش كاتى
 كە دەقى نامەكەي «تبع الأول» ئەبىسى، سى جار

نه‌فه‌رموی: «مرحباً بالأخ الصالح»، دوايي پیغه‌مبه‌ری
خودا به نه‌بوله‌یلای نه‌فه‌رموی: ئیتر تو برۆره‌وه بو
مه‌دینه و موژده به نه‌هلی مدینه بده که بو نه‌وی کۆچ
نه‌که‌م و دیم. به‌لئ پیغه‌مبه‌ری خودا وه‌ختی واردی
مه‌دینه نه‌بی ته‌واوی شه‌عه‌کانی مه‌دینه ئاوات و
ئاره‌زوویان نه‌وه بووه که میوانی نه‌وان بی و خویشیان
به وشته‌که‌یه‌وه هه‌لواسیوه به‌شکم سه‌رداری که‌ونه‌ین
به میوانیان بی، به‌لام ره‌ه‌به‌ری نازدار فه‌رموویه‌تی: واز
له وشته‌که‌یین خوی مه‌ئمووره له هه‌ر شوینیکا ویسا
دائه‌به‌زین. به‌لئ وشته‌که‌کاتی نه‌گاته مالی
«أبوايُوب» ی نه‌نساری و نه‌ویسی.

بزانه! نه‌بوئه‌یووبی نه‌نساری له نه‌وه‌ی نه‌و زانایه‌یه
که «تبع الأول» به‌راویژی نه‌و چاک بووه‌ته‌وه، نه‌مه‌ش
ئیوه و ده‌قی نامه‌که‌ی «تبع الأول» که بو پیغه‌مبه‌ری
نازیزی نووسیوه:

«إِلَى مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَ نَبِيِّ وَ رَسُولِهِ وَ

خَاتَمِ النَّبِيِّينَ وَ رَسُولِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﷺ مِنْ «تَبَعَ
الْأَوَّلَ» الْحَمِيرِيِّ، أَمَّا بَعْدُ، فَإِنِّي آمَنْتُ بِكَ وَ بِكِتَابِكَ
الَّذِي أُنْزِلَ عَلَيْكَ وَ عَلَى دِينِكَ وَ سُنَّتِكَ وَ آمَنْتُ بِرَبِّكَ وَ
بِكُلِّ مَا جَاءَ مِنْ رَبِّكَ، مِنْ شَرَائِعِ الْإِيمَانِ وَ الْإِسْلَامِ فَإِنْ
أَدْرَكَتْكَ فِيهَا وَ نِعِمَّتْ، وَ إِلَّا فَاشْفَعْ لِي وَ لَا تَنْسِنِي يَوْمَ
الْقِيَامَةِ فَإِنِّي مِنْ أُمَّتِكَ الْأَوَّلِينَ وَ قَدْ بَايَعْتُكَ قَبْلَ مَجِيئِكَ
وَ أَنَا عَلَى مِلَّتِكَ وَ مِلَّةِ أَبِيكَ إِبْرَاهِيمَ، ثُمَّ خَتَمَ الْكِتَابَ وَ
نَقَشَ عَلَيْهِ: لِلَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَ مِنْ بَعْدُ»

واته: له لایه نی «تبع الأول الحمیری» وه بو خزمه تی
موحه ممه دی کوپی عه بدوللا نه بی و پیغه مبه ری خودا
و ئاخری پیغه مبه ران و نییراوی پهروه ردگاری
بوونه وهر، نه ممابه عد، به راستی ئیمانم به تو هیناوه و
بروام به و کتیبه هه یه که بو تو هاتوو و من له سهردین و
رپیازی سونه تی توم و باورم به خواکه ی تو هه یه و به
تهواوی نه و نه حکام و برپاری ئیمان و ئیسلامه که له
تهره فی خوداکه تهوه بو ت هاتوون، نه گهر خودا کردی

به خزمه‌ت گه‌ییم نه‌وه زۆر جوان و باشه و ئیللا
 ئاره‌زوو و ئاواتم هه‌ر نه‌وه‌یه که شه‌فاعه‌تم بو‌ بکه‌ی و
 له‌ پوژی قیامه‌تیشدا منت له‌ بیر نه‌چی، به‌ راستی من له
 ئوممه‌تی پیشینی تو‌م و به‌ حه‌قیقه‌ت به‌ر له‌وه‌ که
 ته‌شریف بی‌نی و ده‌رکه‌وی به‌یعه‌تم پی‌ کردوویت و له
 سه‌ر دینی تو‌ و دینی باوکی تو‌م هه‌زرتی ئیبراهیم.

بینای که‌عه

﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَ
 هُدًى لِّلْعَالَمِينَ﴾^١ یه‌که‌م خانوو که‌ بو‌ خوا په‌رستی
 مرو‌ف دانرابی نه‌وه‌یه که‌ له‌ شاری مه‌که‌دا به‌ به‌ره‌ که‌ت
 و شاره‌زای خه‌لک دانراوه‌.

پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموویه‌تی: «إِنَّ الرُّكْنَ
 وَالْمَقَامَ يَأْقُوتَانِ مِنْ يَأْقُوتِ الْجَنَّةِ»^٢ ئەم دوو به‌رده

(١) آل عمران/ ٩٦.

(٢) سنن الترمذی/ ٨٠٤. مسند احمد/ ٦٧٠٥. رواه ابن حبان والبيهقي

«حجرالأسود» و مەقامى ئىبراھىم) دوو ياقووتن لە ياقووتە كانى بەھەشت.

«قَالَ ﷺ: نَزَلَ الْحَجَرُ الْأَسْوَدُ مِنَ الْجَنَّةِ»^۱
«حجرالأسود» لە بەھەشتە ھاتووە ھاتووە خوارەو.

«قَالَ ﷺ: إِنَّ لِهَذَا الْحَجَرِ لِسَانًا وَ شَفَتَيْنِ يَشْهَدُ لِمَنْ اسْتَلَمَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِحَقٍّ»^۲ بەراستى «حجرالأسود» لە پوژى قىامەتا خاوەنى زوبانىك و دوو لىو، ھەركەس ئىستىلامى كردبى بە ھەق، شاھىدى بو ئەدا.

ھەزرەتى ەھلى و «فاضل»ى قەتادە و ئىبن و عەبباس رضي الله عنه لە تەفسىرى ئايەتى ﴿وَ أَدْنٰ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلٰى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ﴾^۳ دا ھەرموويانە: كاتى پەرورەدگار ئەمرى كرد

باسناد صحيح.

(۱) سنن الترمذى/ ۸۰۳ و حسنہ. جامع الكبير للسيوطى/ ۷۱۹۰.

(۲) مسند احمد/ ۲۲۷۵. رواه الطبرانى و صححه ابن حبان. و في

رواية: «يَأْتِي هَذَا الْحَجَرُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَهُ عَيْنَانِ يُبْصِرُ بِهِمَا وَ لِسَانٌ يَنْطِقُ بِهِ

يَشْهَدُ لِمَنْ اسْتَلَمَهُ بِحَقٍّ» مسند احمد/ ۲۱۰۵. (۳) حج/ ۲۷.

بەوانەش كە وان لە سكى دايك و پشتى باوكياندا تا
ئاخر زەمان، جا ھەركاميان ھەجى بۆ نووسرابى بە
وشەى «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ» ۋە لاميان داووتەو؛ جا
ھەركەس يەك جار جوابى دايتتەو يەك جار ھەج ئە كا
و ھەركەس دوو جار ۋە لامى دايتتەو، دوو جار ھەج
ئە كا و... ئە گەر كە سىكىش جوابى نە دايتتەو ئەو ھەج
ناكات.^۱

بزانن، بۆ يەكەمىن جار كە عەبە لە «زەمرد» ى سەوز
دروست كراو ۋە لە ناويا قەنادىلى بە ھەشت
ھەلوا سراون، كاتى كە لافا و تووفانە كە ى ھەزەرەتى
نوح عليه السلام ھەلساوە لە بەر ئەو ى كە بە یت غەرق نە یت
خوای گەورە بەرزى كردووە تەو بۆ ئاسمانى چوارەم
و ھەزەرەتى نجو بەرە ئىلىش «حجر الأسود» ى بردووە بۆ
كىوى «ابوقبیس» و لەوى ھىقمى كردووە. تا زەمانى

(۱) المستدرک على الصحيحین/ ۳۴۲۱. صفوة التفسير و الذر المنثور
على تفسير الآية.

ھەزرەتى ئىبراھىم عليه السلام شۆيىنى كەعبە ھەروا خالى
 بوو ۋ ئاۋەدان نە كراۋەتەو. جا كاتى خۋاى تەعالا
 ھەزرەتى ئىسماعىل ۋ ئىسحاقى بەخشى بە ھەزرەتى
 ئىبراھىم، ئەمرى پىي كرد كە بەيت سەرلەنۆ درووس
 بىكەتەو تا عىبادەتى تيا بىرى. ھەزرەتى ئىبراھىمىش
 ئەفەرمى: ئەي خۋاى گەورە نەقشە ۋ مەكانى بەيتم پىي
 نىشان بدە تا دروستى بىكەمەو، خۋاى تەعالايش بە
 ئەندازەى كەعبە پەلە ھەورىك ئەنپىرى ۋ لەگەل
 ھەزرەتى ئىبراھىمدا گەردش ئەكا ۋ ئەروا تا ئەچنە
 مەككە، ئەمجار پەلە ھەورە كە لە مەكانى ئىستاي بەيتا
 ئەوەستى.

خۋاى گەورە بانگ لە ھەزرەتى ئىبراھىم ئەكا ۋ پىي
 ئەفەرمى: بە ئەندازەى سىبەرى ئەو پەلە ھەورە بىي كەم
 ۋ زىاد بەيت دروست بىكەرەو. جا ھەزرەتى ئىبراھىم
 ئەبىي بە بەنا ۋ ھەزرەتى ئىسماعىل ئەبىي بە بەردەس ۋ

بەردى بۆ ئەھىنى تا بە تەواۋى كەعبە نۆژەن ئە كەنەوہ.^۱
 لە كىتابى مەككەدا ئەزەرەقى رىۋايەت لە
 موحاھىدەوہ ئە كا كە: خۋاى گەورە شۋىنى بەيتى، لە
 بېرى رىۋايەتدا: مالى بەيتى دوو ھەزار سال پېش
 دروست كەردنى زەوى خەلق كەردوہ.^۲

ئەزەرەقى ئەفەرمى: حەزەرەتى ئىبراھىم كەعبەى
 بەپىي ئەم نەقشەيە نۆژەن كەردەوہ: بەرزىيە كەى ۹ زىراع
 و درىژىيە كەى لەلاى «حجرالاسود» وە بۆلاى روكنى
 شامى ۳۲ زىراە، پاناىيە كەيشى لە تەرەفى پلووسكى
 رەحمەتەوہ لە روكنى شامىيەوہ بۆ روكنى غەربى كە
 مەشھورە بە روكنى عىراقى ۲۲ زىراە، درىژىيە كەى
 لە تەرەفى روكنى غەربىيەوہ و بەرەو روكنى يەمانى ۳۱

(۱) تفسير البغوى فى تفسير آية ۱۲۸ من سورة البقرة. تفسير الكشاف
 و تفسير الخازن فى تفسير آية ۱۲۷ من سورة البقرة.
 (۲) المستدرک على الصحيحين/۳۸۷۲. تفسير القرآن العظيم للطبرانى
 و تفسير البغوى و تفسير الخازن فى تفسير آية ۱۲۷ من سورة البقرة.

زیراع و پاناییه‌که‌ی له‌لای پوکنی یه‌مانیه‌وه به‌ره‌و
لای «حجرالأسود» ۲۰ زیراعه.^۱

مالی به‌یت دوانزه جار بینا و نوژهن کراوه‌ته‌وه:
۱. مه‌لائیکه. ۲. ئاده‌م. ۳. «شیف». ۴. ئیبراهیم.
۵. «عمالق». ۶. جورهوم. ۷. «قُصی». ۸. قورپه‌یش.
۹. «عبدالله» ی کورپی زوبه‌یر. ۱۰. حه‌ججاج. ۱۱.
مه‌سعوود. ۱۲. مورادی کورپی عوسمان.

له‌کو‌تاییدا: له‌سه‌ر حاجیان و عومره‌گوزاران لزم
و پێویسته‌که‌کات و وه‌ختیان به‌غه‌نیمه‌ت بزانن و
خه‌ریکی خواپه‌رستی و تاعه‌ت و عیاده‌ت بن، تا به
قازانج و نه‌جر و پاداش و په‌زایه‌تی په‌روه‌ردگار و
خۆش بوون له‌تاوان و خه‌تاوه‌ بگه‌رپێنه‌وه. زانایانی
گه‌وره‌ و پێشه‌وايان وه‌ك «مُجاهِد» و «احمد بن حنبل» و

«حسن بصرى» ﷺ فرموديانه: يەك رۆژ لە مەككەدا بەرپۆژوو بى، سەواب و پاداشى يەكسەد ھەزار رۆژى ھەيە. يەك دىرھەم بەدەى بە ھەزاران، پاداشى يەكسەد ھەزار دىرھەمى ھەيە. ۋە ھەر چاكە يەك پاداشى يەكسەر ھەزار چاكەى ھەيە.

وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ
وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ وَ
سَلَّمَ

تەواو بوو لە ۱۳۸۶/۸/۱۰ى ھەتاوى

بەرامبەر بە ۱۴۲۸/۱۰/۲۱ى مانگی.

پیدا چوونەو ە لەسەر زیاد کردنى

بەھارى ۱۳۹۰ کۆچى و ۲۷۱۱ کوردی

ناوەرۆك

- ئەم كىيىپە ۵
- پىشەكى ۶
- هاتنە دەرەوۋە لە مال ۱۲
- سواری سەيارە يا تەيارە بوون ۱۴
- چوونە سەر بەرزى ئاسمان ۱۵
- ئىحرام بەستن ۱۵
- گە يشتن بە حەرەم ۱۶
- چوونە ناو شارى مەككە ۱۷
- چاوكەوتن بە مالى خوا لە پەدمەوہ ۱۸
- چاوكەوتن بە «بیت الله» لە «باب السلام» ەوہ ۱۹
- «تحية المسجد» بۆ «مسجد الحرام» ۱۹
- چاوكەوتن بە بەيت لە «مسجد الحرام» دا ۲۰
- نزىك بوونەوہ لە بەيت ۲۱
- ئەركانى حەج و عمرە ۲۲
- واجباتى حەج ۲۳

- ۲۳ ئەرکانى عومرە
 ۲۳ واجباتى عومرە
 ۲۴ فەرقتى رۆكن و واجب
 ۲۴ واجبيك كه به كه فارەت جو بران بيته وه
 ۲۵ چۆن ھەج ئەكرى
 ۲۶ «فرع» نيه تى ئيحرام
 ۲۶ چۆنيه تى نيهت هيئان
 ۲۷ «فرع» لىباسى ئيحرام و تەلبىه
 ۲۹ مىقات
 ۳۰ تىپەر بوون لە مىقات
 ۳۱ ئيحرام و مىقات
 ۳۲ ھەج لەباتى مردووو يا نەخۆش
 ۳۴ «فرع» بە كرى گرتنى دوو كەس بۆ ھەج
 ۳۴ ھەجى واجب و نەزر
 ۳۴ پاكى لەش و بەرگ
 ۳۴ ھەجى زەيسان و لەش گران و ھەيزدار
 ۳۴ ئيحرام بەستن بۆ تەمەتتوع يا عومرە
 ۳۵ چۆنيه تى تەواف

- ٣٦ «طواف الوداع»
- ٣٦ واجباتی ته واف
- ٣٨ «فرع» ته واف کردن له غه یری «حجر الأسود» ه وه ...
- ٣٩ «فرع» عه و ره تی ژن له کاتی ئی حرامدا ...
- ٤٠ سوننه ته کانی ته واف
- ٤٠ ٲو و به ٲو و بو و نه وه له ده رگای به یت
- ٤١ مه قامی حه زره تی ئی بر اهیم
- ٤٢ ٲلو و سکی ٲه حمه ت
- ٤٣ ٲوکنی شامی
- ٤٣ ٲوکنی یه مانی
- ٤٤ به ینی ٲوکنی یه مانی و «حجر الأسود»
- ٤٤ سو و رانه وه به ده وری مالی خوادا
- ٤٨ «فرع» ٲیسی ده وری به یت
- ٤٩ ئه و شوینانه ی دو عایان تیا گیرایه
- ٥٠ غوسلی سوننه ت
- ٥٠ ئه و شتانه ی له سه ر حاجی حه رامن
- ٥١ که فاره تی حه رام کرا وانی ئی حرام
- ٥٣ واجب بوونی سه ر ٲرینی حه یوان

- ۵۳ تۆلەي حەيوان كوشتن
- ۵۵ «فائدة» گوشتى فیدیه
- ۵۵ «فرع» چى حەج بە تال ئە كاتەوہ؟
- ۵۵ بردنى بەرد و خاكى حەرەم
- ۵۶ بەرگىرى لە عادەتى شەرىعى ژنان
- ۵۷ تەقلیدى ئىمامى حەنەفى
- ۵۷ شكانى دەست نوپۇز بە مەزەبى حەنەفى
- ۵۹ با خوشكان بزانن
- ۶۰ سەئى بەينى سەفا و مەرۋە
- ۶۰ مەرجه كانى سەفا و مەرۋە
- ۶۲ سوننەتە كانى سەفا و مەرۋە
- ۶۴ وتارى پۇژى ۷ «ذی الحجہ»
- ۶۵ دۇعائى عەرەفات
- ۶۸ شوپىنى دۇعا
- ۶۹ پراۋەستان لە عەرەفاتدا
- ۷۰ پراۋەستان لە عەرەفات لە ۱۰ «ذی الحجہ» دا
- ۷۱ مانەوہ لە موزدەلېفە
- ۷۳ مانەوہ لە مینادا و پەرجمى شەیتان

- ۷۴ «جمرة العقبه»
- ۷۴ پەمى «جمرة العقبه»
- ۷۶ ۋە كىل گرتن بۆ پەجم
- ۷۷ پەجمى رۆژانى «ايام التّشريق»
- ۷۷ تەركى پەجم
- ۷۸ تەحەللولى ئەۋۋەل
- ۷۹ باسى عومره
- ۸۱ پىرسىار، حەج و عومره
- ۸۲ حەج و عومره مانايان چىيە
- ۸۲ «فرع» چوۋنە ناۋ مەككە بەبى قەسدى حەج
- ۸۳ مانەۋە دۋاى «طواف الوداع»
- ۸۴ مەرجى دروست بوۋنى حەج و عومره
- ۸۵ مەرجى وجوۋبى بوۋنى حەج و عومره
- ۸۶ ۋە كىل گرتن بۆ حەج
- ۸۶ قەدەغە كرانى حاجى لە حەج
- ۸۷ فەوتانى ۋە ستانى عەرەفات
- ۸۸ حەيۋانى كەفارەت
- ۸۸ تەرتىب و تەقدىر

- ۸۹ تەرتىب و تەعدىل
 ۹۰ تەخىير و تەقدىر
 ۹۱ تەخىير و تەعدىل
 ۹۱ مانىعى حەج و عومرە
 ۹۳ «فرع» گيانداران و گرتن و كوشتيان
 ۹۶ ئەعمالى باتىنى حەج و عومرە
 ۱۰۸ زيارەتى پىغەمبەر ﷺ
 ۱۰۹ چاۋكەۋتن بە دار و دىۋارى مەدىنە
 ۱۱۰ چۈۈنە ناۋ مەدىنە ۋە
 ۱۱۰ پزىارەتى پىغەمبەر ﷺ دۋاى فەۋتى
 ۱۱۲ چل نوپژ لە مزگەۋتى پىغەمبەردا ﷺ
 ۱۱۵ زيارەتى ئەبۇبەكر و عومەر
 ۱۱۸ «روضۂ مطہرۂ»
 ۱۱۸ زيارەتى شەھىدان و شوپنە پىرۋزەكان
 ۱۲۱ «خاتمة»
 ۱۲۷ مەدىنە يىيەكان
 ۱۳۱ بيناى كەعبە
 ۱۳۷ لە كۆتايىدا

